

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1867.

ΤΟΜΟΣ ΙΗ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 426.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

ΠΕΡΙ

ΥΨΗΛΟΥ, ΧΑΡΙΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΓΕΛΟΙΟΥ. (1)

Μετά τὸν ὀρισμὸν τοῦ καλοῦ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναλύσωμεν καὶ τὰς πρὸς τὸ καλὸν συγγενεῖς ἐννοίας, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν, δύνανται νὰ ἐπιβεβαιώσωσι τὸν ὀρισμὸν τοῦτον, ἀφ' ἑτέρου δὲ, παρέχουσι εἰσέτι ἀφορμὴν συζητήσεων εἰς τοὺς καλολόγους, καὶ διαμένουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγκεχυμέναι καὶ ἀόριστοι ἐν τῷ πνεύματι τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, οἵτινες διὰ τοῦ αἰσθήματος μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ λόγου κρίνουσι περὶ αὐτῶν, ὥστε ἄνευ τῆς ἐπιπροσθέτου ταύτης ἐρεύνης οὐδεμίαν καλολογικὴν πραγματεῖαν εἶναι πλήρη. Εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ περὶ ὑψηλοῦ καὶ χαριέντος καὶ γελοίου, περὶ ὧν πάντες λαλοῦσι ποτὲ μὲν ἀντιθέτοντες αὐτὰ πρὸς τὸ καλὸν, ποτὲ δὲ συναισθανόμενοι τὴν πρὸς τὸ καλὸν συγγένειαν αὐτῶν,

(1) Σ. ΠΑΝΑ. Ὁ συγγραφεὺς ὅστις, ὡς γνωστὸν, ἀντιπροσωπεύει ἀξίως τὴν Ἑλλάδα ἐν Αὐδίνῳ, ἀποστέλλων ἡμῖν τὸ ἀνωτέρω κεφάλαιον, προσεπιστέλλει καὶ ταῦτα· «Ἴνα δὲ συντρέξω ὀπισσοῦν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν Πανδώραν, ἐπειδὴ αἱ παρῶσαι ἀσχολίαι δέν μοι ἐπιτρέπουσι τὴν σύνταξιν νέων ἔργων, ἐσωκλίω τὸ Δ' Κεφ. τῆς διατριβῆς ἧς ἐδημοσιεύσει τὸ Γ' ἐν τῷ φυλλαδίῳ 402 τῆς 15 Δεκεμβρ. 1866, προσεχῶς δὲ θέλω πῆμψαι καὶ τὸ Δ' καὶ τὸ Β'»

ἦν ὅμως οὔτε ἐκφορᾶζουσιν ἀκριβῶς οὔτε νοοῦσιν. Ὅτι δὲ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ φύσει ἀντικείμενα τὰ ὀποῖα ὀνομάζομεν ὑψηλὰ ἢ χαριέντα ἢ γελοῖα, καὶ διακρίνομεν τῶν κυρίως καλῶν, καὶ ὅτι τοιαῦτα ἐπίσης παριστᾶ ἢ καλλιτεχνία, οὐδεμίαν ἀμφιβολία, καὶ μολονότι τὴν μεταξὺ καλοῦ καὶ ὕψους διαφορὰν ἐπαίσθητοτέρην εὐρίσκομεν εἰς τὰς περὶ τῶν τοιούτων κρίσεις τῶν νεωτέρων ἢ τῶν ἀρχαίων, καὶ εἰς τὰς ξένας μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον, ὡς σὺν τοῖς ἄλλοις μαρτυρεῖ καὶ τὸ περὶ ὕψους τοῦ Λογγίνου, ἕπερ οὐσιωδῶς περὶ καλοῦ πραγματεύεται, οὐχ ἥττον ἢ διαφορὰ αὕτη ὑπάρχει, καὶ ἰδιαιτέρην ἐρευναν ἀπαιτεῖ, εἰ μὴ δι' ἕτερον λόγον, διὰ τὴν ἐκ συγκρίσεως τοῦλάχιστον διαφώτισιν τῶν σχετικῶν καὶ δυσδιαγνώστων χαρακτηρῶν τῶν ἐννοιῶν τούτων καὶ διὰ τὸν ἀκριβέστερον τοῦ χαριέντος καὶ τοῦ γελοίου ὀρισμὸν.

Τῶνόντι, πλὴν τοῦ προμνησθέντος βιβλίου τοῦ Λογγίνου, οὐδεμίαν εὐρίσκομεν ἰδιαιτέραν περὶ ὕψους θεωρίαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὔτε παρὰ Πλάτωνι, οὔτε παρ' Ἀριστοτέλει, οὔτε παρὰ Πλωτίνῳ. Κατὰ δὲ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν καὶ ὁ Βύρκιος καὶ ὁ Κάντιος καὶ, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ὁ Κουσίνοσ καὶ ὁ Ἰουφρωᾶσ καὶ ὁ Λευέκιος ἰδίως περὶ ὑψηλοῦ ἐπραγματεύθησαν, τὴν πρὸς τὸ καλὸν σχέσιν τῆς ἐννοίας ταύτης ἀναγνωρίσαντες, ἀλλ' ἐν αὐτῇ εὐραν

στοιχεῖα διάφορα, ἴδια, καὶ μέχρι τινὸς πρὸς τὰ τοῦ καλοῦ ἐναντία. Καὶ ὡς πρὸς τὸν Κάντιον, ἐπόμενον ἐν μέρει εἰς τὴν τοῦ Βυρκίου διδασκαλίαν, εἰδομεν (1) ὅτι ἐν τῷ, κατ' αὐτὸν, τὸ καλὸν εἶναι πεπρασμένον, ἄρμονικόν, σύμμετρον, εὐάρεστον, εὐσύνοπτον καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ αἶσθημα, τὸν νοῦν καὶ τὴν φαντασίαν, τὸ ὑψηλὸν ἐξέχει τῶν συνήθων ὀρίων, εἶναι φύσει ἄπειρον, φαίνεται ἄτακτον καὶ συγκεχυμένον, δὲν παράγει ἠδονὴν, ἀλλ' ἐκπληξιν καὶ συντάραξιν καὶ θαυμασμόν, μᾶλλον πρὸς τὸν λόγον ἢ τὰς ἄλλας δυνάμεις τοῦ πνεύματος ἀποτείνεται, ἐν ἡμῖν μᾶλλον ὑπάρχει ἢ ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ εἰς δύο ὑπάγεται κατηγορίας, τὴν τοῦ μαθηματικοῦ ὕψους καὶ τὴν τοῦ δυναμικοῦ. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἔχομεν τὰ κατὰ τὴν ἔκτασιν ἄπειρα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑψηλά, ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ, τὰ ἄπειρα κατὰ τὴν δύναμιν, κατ' ἀμφοτέρας δὲ ἀφραπαζόμεθα ὑπὸ ἀφράτου καὶ ἀγνώστου τινὸς μεγαλείου, ὅπερ κυριεύει καὶ καταβάλλει τὸ πνεῦμα, καὶ ἐμποεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ αἰσθήματα ὅπως διάφορα τῆς ἄρμονικῆς καὶ γλυκεῖας ἐντυπώσεως τοῦ καλοῦ. Τούτου παραδείγματα ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ. Καὶ ἐν μὲν τῇ φύσει ὑψηλὸν φαίνεται ἡμῖν τὸ ἄπειρον τοῦ στερεώματος, καὶ τὸ ἀχανές τοῦ ὠκεανοῦ, οὗ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος ἀδυνατούμεν νὰ συλλάβωμεν διὰ τῆς αἰσθήσεως, καὶ ἡ δύναμις χιλιετοῦς δρυὸς, ἥτις, ἐπὶ ἀποτόμου βράχου ἴσταμένη, γενναίως ἀντέχει εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ὄρμην τῆς καταιγίδος· καὶ ὑψηλαὶ λέγονται ἐκεῖναι αἱ ἐννοιαὶ ὧν δὲν δυνάμεθα νὰ καταμετρήσωμεν τὴν ἀρχὴν, ἐξ ἧς ἀπορρέουσι, τὴν ἔκτασιν καὶ γονιμότητα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκεῖνα πνεύματα ἅτινα διὰ μιᾶς, οὕτως εἰπεῖν, βολῆς τῆς διανοίας συλλαμβάνουσι ἐννοίας συγκεραλαιούσας ἐν ὀλίγοις πᾶν τὸ ἐπιστητὸν καὶ ὑψηλὸν οἱ ἠθικοὶ χαρακτήρες ὅσοι δι' ἐξαιρέτικας δυνάμεις ὑπεράνω τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀνυψούμενοι, φαίνονται ἀπὸ τοῦδε ζῶντες ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τῆς θείας τελειότητος. Ἐν δὲ τῇ τέχνῃ τὸ ὕψος ἀνήκει, κατὰ Κάντιον, μᾶλλον εἰς ἐκείνας τὰς τέχνας ὅσαι τὸ ἄπειρον τῆς ἐκτάσεως ἢ τὸ ἄπειρον τῆς δυνάμειος ὑπὲρ τὰς ἄλλας κέκληνται νὰ εἰκονίσωσιν, ὅθεν μεταξὺ τῶν ἄλλων πρωτεύουσι κατὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ποίησις, ἡ μὲν διότι ἕνεκα τῶν μεγίστων αὐτῆς διαστάσεων ἐκπροσωπεῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, ἡ δὲ, διότι διὰ τῶν ἐννοιῶν αὐτῆς ἐκφράζει τὸ μεγαλεῖον τοῦ πνεύματος· δὲν ἀνήκει δὲ εἰς τὴν γλυπτικὴν, τὴν γραφικὴν καὶ τὴν μουσικὴν, διότι ἐν τοῖς τούτων ἔργοις τὰ πέρατα καὶ τῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς μορφῆς παντα-

(1) Ὁρα Κεφαλ. Ε'.

χθέν διαφαίνονται, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον τὸ καλὸν ἐκφράζουσι ἢ τὸ ὑψηλόν. Τοιούτῃ ἐν συντόμῳ ἡ περὶ ὕψους θεωρία τοῦ Καντίου, ἢ μᾶλλον ἢ ἡ τὸν ἀκριβῶς ἠκολούθησαν καὶ ἕτεροι καλολόγοι, καθ' οὓς, ὡς ἐλέγομεν, τὸ καλὸν διαφέρει τοῦ ὑψηλοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐννοιαν καὶ κατὰ τὰ μέσα τῆς ἐκφράσεως καὶ κατὰ τ' ἀποτελέσματα.

Ἀληθεύουσι πάντα ταῦτα; καὶ ἐὰν ἀληθεύουσι, πῶς συμβιβάζονται μετὰ τὰς περὶ καλοῦ ἐξεθέσαμεν μέχρι τοῦδε; ἐὰν δὲ δὲν ἀληθεύουσι, τίς ἢ ἀληθῆς ἐννοια τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἡ πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ σχέσις αὐτῆς; Καὶ πρῶτον τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ καλὸν εἶναι δύο εἶδη τοῦ αὐτοῦ γένους ἢ ἐκάτερον εἰς ἕτερον γένος ὑπάγεται; Ἐὰν ἀληθεύει τὸ δεύτερον, ἡ περὶ ὕψους πραγματεία δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς καλλολογίας· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ὅπως ἀπαράδεκτον, διότι τὴν ἐσωτερικὴν συγγένειαν τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν καὶ ἡ ἐνστιγματικὴ κρίσις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ τῶν καλολόγων θεωρία ὁμολογοῦσιν. Ἄρα τὸ ὑψηλὸν εἶναι εἶδος καλοῦ, καὶ εἰ τοῦτο, ἐν τῷ ὑψηλῷ πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν εἰς ἡ πλείονες εἰδικοὶ χαρακτήρες μετὰ τῶν γενικῶν συνδυαζόμενοι. Τὸ ζήτημα λοιπὸν περιορίζεται καὶ ἀνάγεται εἰς τοῦτο· ποῖα τὰ ἰδιαίτερα στοιχεῖα τὰ ἐν τῷ εἶδει τούτῳ τοῦ καλοῦ ὅπερ ὑψηλὸν ὀνομάζομεν; Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ καλοῦ δὲν δύναται νὰ προκύψῃ εἰμὴ ἐκ τῆς ὑπερτερήσεως τινὸς ἢ τινῶν ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ καλοῦ, καὶ ἀπομένει νὰ ζητήσωμεν ποῖα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα ὑπερτεροῦντα ἀνυψοῦσιν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ καλόν. Τὰ στοιχεῖα τοῦ καλοῦ, ἢ δὴ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς, ἀνάγονται εἰς τινὰ ὑψηλὴν ἀλήθειαν καὶ ἐκφρασιν καὶ πρὸς ἀλλήλους σχέσιν καὶ ῥυθμὸν καὶ σύμμετρον, ἐπὶ πάντων δὲ, εἰς τὸ ἰδανικόν. Ἐὰν δὲ ζητήσωμεν ποῖα ἐκ τῶν στοιχείων τούτων εἶναι μᾶλλον ἐπιδεικτικὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνυψώσεως, εὐρίσκουμεν ὅτι ἡ μορφή, ἢ τοῖς ἢ ἐκφρασις καὶ ἡ σχέσις καὶ ὁ ῥυθμὸς καὶ ἡ σύμμετρον ἔπονται, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν ὑπόστασιν, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὀρίζονται καὶ προσδιορίζονται, ὥστε ἀνυψοῦνται καὶ καταβιβάζονται, κατὰ τὴν φύσιν τῆς ὑποστάσεως, ἐξαρτῶνται ἐξ αὐτῆς, ἀντιστοιχοῦσι πρὸς αὐτὴν καὶ αὐτὴν ἐκδηλοῦσι καὶ εἰς αὐτὴν ἀρμόζουσι, καὶ ἔχουσιν ἐξ ἀνάγκης πέρατα, καὶ ταῦτα εἶναι αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς ὑποστάσεως. Καὶ, ἐπειδὴ ἡ ὑπόστασις καὶ τὸ ἰδανικὸν ἀνάγονται εἰς ἐν, ὀρίζονται τὰ στοιχεῖα τοῦ καλοῦ καὶ κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸν βῆθμὸν τοῦ ἰδανικοῦ, ὅπερ ἀποκαλύπτουσιν. Αὐτὸ δὲ τὸ ἰδανικὸν καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόστασις, ἅτινα, εἰς ἐν ταυτιζόμενα, εἶναι αὐτὴ ἡ πηγή, ἢ ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν ἄλλων στοιχείων, καθ' ἣν διατυποῦνται καὶ ἢ ἐκδηλοῦσι, συνιστῶσι ἐπομένως τὸ πρῶτον καὶ ἐνδύτατον στοιχεῖον τοῦ καλοῦ

ὕψος οὐ καὶ καθ' ὃ τὰ ἄλλα πάντα, καὶ τοῦτο εἶναι φύσει ἀνεπίδεκτον περιορισμοῦ, διότι ἀνάγεται εἰς τὴν ὑψίστην ἀλήθειαν, ἥτις εἶναι ἄπειρος, ὥστε εἶναι ἐπιδεικτικὸν ἀπεριορίστου ἀνυψώσεως, καὶ ἐν τούτῳ ἀποφαίνεται τὸ ὑψηλόν, διότι ἀποκαλύπτεται τὸ ἄπειρον, καὶ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑαυτοῦ πάντα τὰ ἄλλα συναυψοῖ, καὶ ἐντεῦθεν ἐκεῖνο τὸ εἶδος τοῦ καλοῦ ἐν τῷ διαλάμπει τὸ ὕψος, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ ὑψηλὸν δύναται νὰ ὀρισθῇ εἶδος καλοῦ ἐν τῷ ὑπερτερῇ τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀπείρου. Ἀπομένει τώρα νὰ ἐπαληθεύσωμεν τὸν ὀρισμὸν διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν προϊόντων τῆς φύσεως καὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης.

Πότε ὑπάρχει ὑψηλόν τι ἐν τῇ φύσει; Ὅταν οὐ μόνον κατὰ τὴν ἔκτασιν ἢ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ παντοίων χαρακτήρων σαφέστερον ἀποκαλύπτεται ἐν αὐτῇ τὸ ἄπειρον τῆς θείας φύσεως. Διὰ τοῦτο ὑψηλὰς ἐνοίας ἐμπνέει, καὶ ὕψος ἀκαταμέτρητον ἐν ἑαυτῷ ἐμπεριέχει τὸ ἄπειρον τῆς διαρκείας, ἢ ὁ χρόνος, τὸ ἄπειρον τῆς ἐκτάσεως, ἢ ὁ τόπος, καὶ τοῦ ὕψους τούτου μετέχουσιν ὅσα ἐν τῇ φύσει ὑπομιμνήσκουσιν ἢ ἀμυδρῶς καὶ πλαγίως παριστῶσι τὴν ἄπειρον φύσιν τῶν δύο τούτων ἐνδεχομένων τῶν ὄντων· ὑπὲρ πάντας δὲ τὰ ἐν τῇ γῆ κατοπτρίζουσι τὸ ἄπειρον καὶ φέρουσι τὸν χαρακτήρα τοῦ ὑψηλοῦ τὰ ἐν τῷ στερεώματι, ἐν οἷς καὶ ἡ διάρκεια πᾶσαν ὑπολόγισιν καὶ ἡ ἔκτασις πᾶσαν καταμέτρησιν ὑπερνικῶσι· καὶ τοῦτο μὲν νοεῖ ἐνστιγματικῶς ὁ κοινὸς ἄνθρωπος, εἶτι δὲ μᾶλλον γινώσκουσι ὁ ἐπιστημονικὸς λόγος. Ἐντεῦθεν αἱ μυστικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῆς ποιητικῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς, ἃς καὶ ἡ τολμηροτέρα φαντασία δὲν δύναται νὰ ἐξαντλήσῃ, καὶ τὸ ὕψος φράσεων τινῶν, ἐν αἷς τὸ ὕψος τοῦ κάλλους μετὰ τὸ ὕψος τῆς ἀληθείας θαυμασίως συνδυάζονται. Καὶ τὰ ἀπείρους μικρὰ οὐχ ἥττον τῶν ἀπείρους μεγάλων πηγὰς ὕψους διανοίγουσιν εἰς τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, διότι καὶ ἐκεῖ τὰ πέρατα ἀποσύρονται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὸ σκότος τοῦ ἀγνώστου, καὶ αἰωνιότης ἢ στιγμὴ γίνεται, καὶ κόσμος ἀπέραντος βάνις ὕδατος, καὶ μόριον ἐν αὐτῆς ἐπ' ἄπειρον διαιρεῖται, καὶ ταῦτα τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ δύναμιν οὐχ ἥττον τῶν οὐρανίων διηγούονται καὶ ἐξαγγέλλουσι. Καὶ μολονότι μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀπείρων μεσότης ὀρίσθη ὁ ἄνθρωπος, ὕψος εἶτι θαυμασιώτερον ἔχει ἐν ἑαυτῷ διὰ τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας. Τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος εἶναι ἐν αὐτῇ τῇ νοήσει τοῦ ἀπείρου, καὶ πᾶσα ἀλήθεια, ἢ νοεῖ, ἐκ τοῦ ἀπείρου ἀπορρέει, καὶ εἶναι φύσει ἄπειρος, καὶ ὑψίστη ἀλήθεια λογιζέται αὐτῇ ἡ νόησις τοῦ ἀπείρου, καὶ κάλλος ὑψηλὸν περιβάλλονται αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐκείναι θεωρίαι, αἵτινες αὐτοὺς τοὺς πρώτους καὶ

καθολικοὺς καὶ γονιμοτάτους νόμους τῆς φύσεως ἀνακαλύπτουσι καὶ ἐρμηνεύουσι, καὶ ὑψίστην καλλοῦν βεβαίως ἠθέλον ἔχει αἱ μεγάλα εἶναι συνθέσεις, ἐν αἷς, διὰ μιᾶς μόνης ἀρχῆς καὶ μεθόδου, τὸ πᾶν ἐξηγεῖται, ἐὰν ἡδύνατό ποτε ὁ ἀνθρώπινος λόγος νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὸν θεῖον. Καὶ καθὼς ἡ νόησις ἔχει ἴδιον ὕψος, οὕτω καὶ ἡ ἠθικότης, καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀνώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕψους τῆς διανοίας, διότι, ὡς περὶ καλοῦ ἐλέγομεν, εἶναι ἔργον ἡμέτερον, καὶ κάλλος ἠθικὸν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν παντὸς ἄλλου ὑπερτερον, ὅτε θεῖα προβαίνει ἡ εἰκὼν τῆς ἀρετῆς ἐν πᾶσι καθαρὰ καὶ ἀκτινοβόλος, ἐν ἔργοις καὶ λόγοις καὶ διανοήμασι καὶ πάθεσι καὶ αἰσθήμασι, μίμημα τῆς τελείας τοῦ θεανθρώπου φύσεως, καὶ αἰώνιος ὑπογραμμὸς πάσης ἠθικῆς ἰδανικεύσεως, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὕψος τῶν ἠθικῶν χαρακτήρων, ἐν οἷς πρωτεύει καὶ πολὺ ὑπεράνω τῶν ἄλλων ἀνίπταται ὁ ὑπὸ μόνου τοῦ χριστιανισμοῦ δωρηθεὶς τῷ ἀνθρώπῳ τύπος τῆς ἀγιότητος.

Παρομοίως ἐν τῇ τέχνῃ, ἐὰν ζητήσωμεν τί τὸ ὑψηλόν, εὐρίσκουμεν ὅτι ὑπάρχει ὅπουδῆποτε ἐν τῷ καλῷ ὑπερτερῇ τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀπείρου. Ἀλλὰ πολὺ ἀπέχοντες τοῦ νὰ θεωρήσωμεν τὸ ὕψος ὡς μόνης τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ποιησεως πλεονέκτημα, οὐδεμίαν τῶν τεχνῶν τολμῶμεν ν' ἀποστερήσωμεν τοῦ θεοῦ τούτου προτερήματος. Καὶ ἔχει μὲν ἀναντιβῆθως ὕψος μοναδικὸν καὶ ἀνέφικτον ἡ ποίησις, ἐν τοῖς Ψαλμοῖς μάλιστα καὶ ταῖς προφητείαις τῶν θεοπνευστῶν βιβλίων, καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐπίσης, ἰδίως δὲ ἡ χριστιανικὴ, διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ποικιλιωτάτων αὐτῆς ἀναπτύξεων, ἀπειροποιεῖ εἰ δυνατόν εἰπεῖν, αὐτὴν τὴν ὕλην, καὶ δι' αὐτῆς ἀνυψοῖ τὸ πνεῦμα εἰς τὴν θεωρίαν τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ τίς δύναται νὰ μὴ συναισθανθῇ τὴν ἐκφρασιν τοῦ ὑψηλοῦ καὶ εἰς τὰς καθαρὰς καὶ πλουσιωτάτας ἐνταυτῷ μελωδίαις ἰερῶν τινῶν μουσουργῶν τῆς Δύσεως, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀορισταίᾳ τῆς μουσικῆς νὰ μὴ ἴδῃ τὴν εὐκόλον ἀνάτασιν αὐτῆς πρὸς τὸ ἄπειρον; Καὶ, ὡς πρὸς τὴν γλυπτικὴν καὶ γραφικὴν, τίς δὲν ἀναγνωρίζει τὸ ὕψος ἐν τῷ Μωϋσῇ ἢ τῇ Δευτέρᾳ παρουσίᾳ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου; Τὸ ὑψηλὸν εἶναι ἐν τῷ πνεύματι, ἐν τῇ ἰδέᾳ καὶ ὅτε ἡ ἐξοχος τοῦ καλλιτέχου διάνοια καθορᾷ αὐτὸ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κυριεύεται, ἢ ὕλη κάμπτεται καὶ πειθάνιος ὑποτάσσεται εἰς τὴν διατύπωσιν αὐτοῦ ἐν οἰφδῆποτε ἔργῳ τῆς τέχνης.

Διὰ δὲ τῆς ἰδιαίτερας ταύτης φύσεως τοῦ ὑψηλοῦ ἐξηγοῦνται καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ ἀποτελέσματα. Ἡ ἐξ αὐτοῦ ἠδονὴ δὲν εἶναι ἡ ἐκ τοῦ καλοῦ γλυκεῖα καὶ εὐάρεστος συγκίνησις, ἀλ-

λ' αίσθημα σοβαρόν και βαθύτατον, συνταράσσον πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματος και παράγον τὴν ἐκπληξιν και τὸ θάμβος, διότι τὸ ὕψος ἐξέρχεται τῶν συνήθων ὁρίων τῆς καλλονῆς, και θέτει ἐνώπιον τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς ψυχῆς τὸ αὐστηρὸν πρόσωπον τοῦ ἀπείρου, και διὰ τοῦτο ἐνῶ ταρασσεί τὸ αἶσθημα και καταπλήττει τὴν φαντασίαν, ἐγείρει ἰδίως τὸν λόγον, ὅστις εἶναι, ὡς ὤρισαν αὐτὸν τινὲς τῶν φιλοσόφων, ἢ πρὸς τὸ ἀπειρον δύναμις, καθόσον διὰ τῶν ἰδίων ἐνοιῶν και ἀρχῶν συλλαμβάνει τὸ ἀπόλυτον, τὸ καθολικόν, τὸ ἀναγκαῖον, ὅ ἐστι, τὸ ἀπειρον, και ὑπ' αὐτοῦ ἐνισχύεται, και ἐν αὐτῷ ἐξασκεῖται, και δι' αὐτοῦ ἀνακαλύπτει τὸ γενικὸν και σταθερὸν τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ταῦτα ἐξηγουσιν ὡσαύτως και τὴν πλάνην τῶν καλολόγων ὅσοι τὸ ὑψηλὸν οὐχὶ ὡς εἶδος τοῦ καλοῦ ἐθεώρησαν, ἀλλ' ὡς ἰδιογενῆ τινα ἐνοιῶν σχετιζομένην μὲν πρὸς τὸ καλὸν οὐχὶ δὲ και εἰς αὐτὸ ὑπαγομένην.

Ἔτερον εἶδος καλοῦ εἶναι και τὸ χάριεν. Καὶ περὶ ταύτης μᾶλλον ἢ περὶ πάσης ἄλλης θεωρίας ἠπατήθησαν οἱ καλολόγοι. Καὶ τινες μὲν ὡς στοιχεῖον πάσης καλλονῆς ἐξέλαβον τὴν χάριν· ἔτεροι δὲ ὡς αὐτὴν τὴν καλλονὴν ἐκινήσει, ἢ ὡς τινα ἀνώτερον ἢ κατώτερον βαθμὸν καλλονῆς, και ἄλλοι ὡς ἰδιογενῆ και ταύτην ἐνοιῶν, μὴ δυνηθέντες νὰ ὀρίσωσι τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὸ καλὸν, ἢ και παντὸς ὀρισμοῦ ἀνεπίδεκτον θεώρησαντες αὐτήν. Καὶ τῶντιν λεπτῆ και ἀκροσφαλῆς εἶναι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἢ τῆς χάριτος ἀνάλυσις, και μόνῃ ἡ αὐστηρότης τῆς μεθόδου και ἡ ἀκριβεία κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς δύνανται νὰ ὀδηγήσωσιν ἡμᾶς ἀσφαλῶς εἰς τινα ἐπαρκῆ και τοῦ φαινομένου τούτου διαφώτισιν. Δὲν δισταζόμεν δὲ ν' ἀποφανθῶμεν ἀπ' ἀρχῆς ὅτι και τὸ χάριεν εἶναι εἶδος καλοῦ, και ἐὰν ἐνίοτε ἀντιτάσσεται πρὸς τὸ καλὸν, και περὶ γυναικὸς ἐνίοτε λέγεται κάλλος δὲν ἔχει ἀλλ' ἔχει χάριν, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἕτερον ἐτέρῳ εἶδει τοῦ καλοῦ ἀντιτίθεται, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ἀλλ' οὐχὶ ὅτι ἡ χάρις δὲν ὑπάγεται εἰς τὸ καλὸν, διότι, ὡς και περὶ ὑψηλοῦ ἐλέγομεν, τοῦτο ἀντιβαίνει και πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων και πρὸς τὴν γενικωτέραν γνώμην ἐπὶ καλλιτεχνῶν και καλολόγων. Ἐὰν δὲ τὸ χάριεν εἶναι εἶδος καλοῦ, αὐτὴ ἢ ἐκ τοῦ χαίρω ἐτυμολογία τῆς λέξεως ὀδηγεῖ ἡμᾶς εἰς ἀνακάλυψιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐνοιῶν σχέσεως, και νοοῦμεν ἀμέσως ὅτι εἰς τὸ ἠθικὸν μᾶλλον ἢ εἰς ἕτερον εἶδος καλοῦ ἢ χάρις ἀνήκει. Καὶ τὸ μὲν ἠθικὸν κάλλος εἶναι ἢ κατὰ τὴν ἠθικότητα ὑπεροχὴ τοῦ ὄντος, εἴτε ὑπάρχουσα ἐν τῇ φύσει εἴτε παριστανομένη ὑπὸ τῆς τέχνης· ἢ δὲ ἠθικότης ποικίλας ἔχουσα φάσεις και μορφάς, εἶναι οὐσιαστικῶς ἢ πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον,

πρὸς τὸ δέον και τὸ καθήκον σύμφωνα ἐνέργεια και διάθεσις, ἢ καθαρὰ ἀγάπη τοῦ καθήκοντος και ἢ ἀνευ ἄλλης ἀποβλέψεως σεπτή και διηνεχὴς και διὰ πάσης θουσίας ἐκπλήρωσις αὐτοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, και ὅπου ὑπάρχει ἠθικότης δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὸ τοῦτο και χάρις. Ἡ αὐστηρὰ δικαιοσύνη, ἢ αὐταπάρνησις, ἢ-μεγαλοψυχία εἶναι μὲν πράξεις ἠθικαὶ δὲν ἐμφαίνουσι δὲ τὸν χαρακτῆρα τῆς χάριτος, ἢτις εἰς τὴν ἀγάπην και τὸ χαίρειν ἐν τῇ ἀγάπῃ, και ἐπομένως εἰς τινα ἰλαρὰν εὐμένειαν, μᾶλλον ὑφίσταται. Τοιαύτη και ἡ θρησκευτικὴ και ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς λέξεως. Καὶ ἐν μὲν τῇ θρησκείᾳ ἡ χάρις εἶναι ἢ διὰ τῶν δώρων τοῦ ἁγίου πνεύματος δῆλωσις τῆς θείας ἀγαθότητος· ἐν δὲ τῇ κοινωνικῇ χρήσει τῆς λέξεως χάρις εἶναι πᾶσα ἀφιλοκερδῆς και εὐμενὴς εὐεργεσία. «Ἔστι δὲ χάρις», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, «καθ' ἣν ὁ ἔχων λέγεται ἠχάριν ὑπουργεῖν δεομένῳ, μὴ ἀντι τινός, μηδ' ἵνα ἂν αὐτῷ τῷ ὑπουργοῦντι, ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνῳ τί' μεγάλη δ' ἂν ἦ, σφόδρα δεομένῳ, ἢ μεγάλων και χαλεπῶν, ἢ ἐν κειροῖς τοιούτοις, ἢ μόνος ἢ πρῶτος ἢ ἠμάλιστα» (Ῥητορ. Β' ζ'). Ἰλαρὰ τις εὐμένεια φαίνεται λοιπὸν οὕσα τὸ πρῶτον και θεμελιώδες στοιχεῖον τῆς χάριτος, και ἐπειδὴ ἡ ἰλαρὰ αὐτῇ εὐμένεια συνδύαζεται μᾶλλον μὲ τὰ τρυφερά και ἀθῶα αἰσθήματα, μὲ τὸ ὠραῖον φύλον μᾶλλον ἢ μὲ τὸ ἕτερον και μὲ τὴν νεανικὴν μᾶλλον ἢ τὴν ἀνδρικήν ηλικίαν, διὰ τοῦτο συνεπιφέρει και τινα λεπτότητα και ἀβρότητα κατὰ τὴν ὕλικὴν αὐτῆς ἔκφρασιν, και τὸ χάριεν δὲν ἀποδίδομεν εἰς τὰ βωμολέα και μεγάλα, εἰς ἀθλητὴν ἢ ἥρωα, εἰς τὴν ὑψίκομον δρῶν, εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ και οὐρανομήκη ὄρη ἢ εἰς τὸ ἀπέραντον τοῦ ὠκεανοῦ, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα τὰ κατὰ τῆς φύσεως, ἅτινα διὰ τινος ἀβρότητας και κομψότητος φαίνονται τρόπον τινὰ ἰλαρῶς πρὸς ἡμᾶς ἀτενίζοντα, και πρὸς ἡμᾶς γλυκέως συμπαθοῦντα και προσμειδιῶντα και οἰνεῖ ἔχοντα τὴν ἰλαρὰν ἐκείνην εὐμένειαν, ἢτις κυρίως μὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνήκει, ἐκ μεταφορᾶς δὲ, ἐπὶ τινος ὁμοιότητος στηριζομένης, και εἰς τὴν φύσιν ἀποδίδομεν. Καὶ ὅτε μὲν σκυθρωπὸς ὁ οὐρανὸς ἐπιβλέπει και δι' ἀνέμων συνταράσσει τὰ κύματα και ὡς γίγαντες τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως κατ' ἀλλήλων διαμάχονται, τὸ θέαμα τοῦτο δύναται νὰ ἔχῃ ὕψος, διότι ἐν αὐτῷ ἀπειρος δύναμις ἀποκαλύπτεται· ὅτε δὲ, ἐντὸς περιορισμένου κύκλου, γαληνὸς, ὡς τὸ βλέμμα τῆς ἀθωότητος, δωρεῖται τὸ εὐεργετικὸν αὐτοῦ φῶς εἰς τὰ φυτὰ και τὰ ὕδατα, και τὴν θρᾶσιν ἠδύνει διὰ ποικίλων χρωμάτων, και εἰς ἰλαρὰ και εὐμενῆ αἰσθήματα κινεῖ τὴν καρδίαν, τότε ἡ χάρις διαλάμπει, και οὐδεὶς ὁ μὴ διακρίνων τὰ δύο ταῦτα εἶδη καλλονῆς ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε, ὅπως εἰπεῖν, τὸ χάριεν εἶναι εἶδος

καλοῦ, ἐν ᾧ ἰλαρὰ τις εὐμένεια δι' ἀβρότητας μορφῆς ἐκδηλοῦται. Καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο, ἐνεργοῦν ἐπὶ τῆς καρδίας μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῦ νοῦς, τοσοῦτον ἐνίοτε ὑπερκρατεῖ τῶν ἄλλων και πλήττει τὴν αἰσθησιν και τὸ πνεῦμα, ὥστε και τὸ φύσει ἀκαλλῆς πρόσωπον καλλύνει, και διὰ τῆς ἐκφράσεως τοῦ ἠθικοῦ καλοῦ τὴν ὕλικὴν αἰσχροτήτα καθωραΐζει. Εἰς τὸν νόμον τοῦτον τῆς φύσεως ὀφείλουσι σπουδαίαν νὰ ἐπιστήσωσι προσοχὴν οἱ εἰς τὴν ἱερογραφίαν ἰδίως ἀσχολούμενοι, ἐν ᾗ αἱ σωματικαὶ καλλοναὶ δὲν δύνανται πολὺ ν' ἀναπτυχθῶσιν ἀνευ βεβηλώσεως, και οὐχ ἦ-τιον θεία χάρις και θεῖον κάλλος πρέπει νὰ ἐπικουρή τὰ εἰκονιζόμενα· μόνον δὲ εἰς τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα και τὴν ζῶσαν πίστιν θέλουσιν εὐρεῖ τὴν ἀέναντον πηγὴν τοῦ ἐν τῷ εἶδει τούτῳ καλλιτεχνικοῦ μεγαλείου. Ἐν δὲ τοῖς ἀπλῶς νοεροῖς ἡ χάρις σπανίως ὑπάρχει, διότι ἐν τούτοις, ἀκριβῶς εἰπεῖν, οὔτε εὐμένεια οὔτε δυσμένεια, οὔτε λεπτότης οὔτε ἀβρότης, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς ἀμιγῆς αἰσθήματος ἐπικρατεῖ. Ἄμα δὲ και ἐν τῇ ἐνοίᾳ ὑπολάμπει τὸ αἶσθημα και διὰ τούτου λεπτάς τινας σχέσεις τῶν πραγμάτων ἀνακαλύπτομεν και δι' ἀνακλόγων ἐκφράσεων ἐνδεικνύομεν, εἰσέρχεται και εἰς τὸ πεδῖον τῆς νοήσεως ἡ χάρις, οὔτε τὴν ἰδίαν φύσιν μεταβάλλουσα οὔτε ἄλλην τινα ἐνέργειαν ἐξασκοῦσα, ἀλλ' ἡ αὐτὴ πάντοτε διακείμευσα. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ χαρίεντος.

Τὸ δὲ γελοῖον, ἐν ᾧ εἶναι ἀναντιρρήτως στοιχεῖον καλλιτεχνίας, και ὡς ἐκ τούτου εἰς πᾶσαν καλολογικὴν πραγματείαν εἰσέρχεται, δὲν εἶναι ὅμως οὔτε στοιχεῖον οὔτε εἶδος καλοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀντιθέσεως μᾶλλον ἢ ἐκ συγγενείας σχετίζεται πρὸς τὸ καλόν. Ἰρισάν τινες τὸν γέλωτα ἔκφρασιν τοῦ ἐγώτισμοῦ, και πραγματικῶς εἶδος τι γέλωτος ἔκφραζει ἐσωτερικὴν τινα εὐαρέσκειαν εἰς τὴν ἰδίαν εὐδαιμονίαν ἢ εἰς σχετικὴν τινα τελειότητα, ἢ παραβάλλομεν πρὸς τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις κακῶς ἔχοντα, ἢ ἐκφράζει τὸ ἀγέρωχον και ὑπεροπτικὸν τοῦ χαρακτῆρος, ἢ και αὐτὴν τὴν ἄτρομον κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀντίστασιν και τὴν ἐωσφορικὴν ἀνταρσίαν, καθὼς ἀφ' ἐτέρου ὁ γέλωτος ἐκφράζει τὴν ἐν τῷ ἀγαθῷ εὐαρέσκειαν και τὴν ἀθωότητα, ἀλλὰ δὲν εἶναι οὗτος ὁ γέλωτος ὃν παρέχει τὸ κυρίως γελοῖον και κομικὸν λεγόμενον ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ. Ἴνα κατανοήσωμεν τοῦτο ἀνάγκη νὰ ἰδῶμεν τί τὸ ἐν τῇ φύσει γελοῖον. Καὶ ἐν τούτῳ παρατηροῦμεν πάντοτε ἀτελείαν τινα ἢ ἀταξίαν σωματικὴν, νοητικὴν ἢ ἠθικὴν, στοιχεῖα ἀντίθετα πρὸς τὰ τοῦ καλοῦ, και ὡς ἐκ τούτου τὸ γελοῖον εἶναι εἶδος τι ἀσχημίας και αἰσχροτήτος· τὸ δὲ ὑπέροχον και τέλειον δὲν εἶναι ποτὲ γελοῖον. Ἀλλὰ πᾶσα ἀτέλεια, πᾶσα ἀταξία και αἰσχροτής δὲν εἶναι διὰ τοῦτο και μόνον γελοῖα. Εἶναι γελοῖα ὅτε ὡς ἐκ

τοῦ ἀποτελέσματος ἢ ὡς ἐκ τῆς προαιρέσεως δὲν ἐπιφέρει μέγα κακὸν εἰς τοὺς ἔχοντας αὐτὴν ἢ εἰς τοὺς ἄλλους, και διὰ τοῦτο ὤρισαν ἄριστα τὸ γελοῖον ὁ Ἀριστοτέλης ἀμάρτημα και αἰσχος ἀνώδυνον και οὐ θοαρτικόν. (Ποιητ. Ε'.) Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν εἶχομεν ὑπ' ὄψιν ὅτε ἐν τῷ ἡμετέρῳ δοκιμῷ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπραγματεύθημεν, και ἐχάρημεν ὅτε ἐν τῷ μεγίστῳ διδασκάλῳ τῆς ἀρχαιότητος εὐρομεν τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἀσθενοῦς ἡμῶν προσπαθείας. Τοῦτο δὲ οὐδόλως παράδοξον, διότι ὁ ἀνωτέρω ὀρισμὸς, ὁ ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ τόσῳ σύντομος και ἐκφραστικὸς, διέφυγε και τῶν διασημοτέρων καλολόγων τὴν προσοχὴν. Ἀλλ' ὅπως νοήσωμεν σαφέστερον τὸν ὀρισμὸν τοῦτον ἀνάγκη νὰ ἐπιφέρωμεν ὀλίγα παραδείγματα.

Εἶπομεν ὅτι ἡ ἀτέλεια εἶναι γελοία ὅταν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἢ τῆς προαιρέσεως δὲν ἐπιφέρῃ μέγα κακόν. Ἐπὶ σωματικῆς ἀτελείας λ. χ. ἡ προαιρέσις δὲν ἐγγωρεῖ, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀποτέλεσμα, και ὅταν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἦναι ὀδυνηρὸν, ἐγείρει οὐχὶ τὸ αἶσθημα τοῦ γελοίου, ἀλλὰ λύπην και οἶκτον. Μικρὰ και ἀβλαβῆς ἀτέλεια τοῦ σώματος, ὡς ἡ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἀνάπτυξις τῆς ῥινὸς ἢ τῶν ὠτίων, εἶναι γελοία· ἀλλ' ἡ ἐνεότης, ἢ τυφλότης οὐδέποτε ὑπῆρξαν γελοῖαι, διότι ἡ ὄρασις και ἡ λαλιὰ εἶναι τὰ ὄργανα τῆς διανοίας, και ἡ ἔλλειψις αὐτῶν παρεμποδίζει τὴν ἐξάσκησιν τῶν εὐγενεστέρων και σωτηριωτέρων δυνάμεων και καθιστᾷ ἐδυννηρὰν τὴν ζωὴν. Ἐσαύτως ἐπὶ νοητικῶν ἀτελειῶν ἢ λεγομένη ἀφαίρεσις, ἢ ἀλλοφροσύνη, ἢ ἀπροσεξία και ἢ δι' ἀκάκων παραλογισμῶν διαστροφή τῆς ἀληθείας, τὰ φυσικὰ ταῦτα ἐλαττώματα, ὡς μὴ πολὺ ἐπιβλαβῆ εἰς τὸν ἔχοντα, φαίνονται γελοῖα, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡ ἠλιθιότης, ἢ μανία. Καὶ εἰ μὲν ἐκ προθέσεως και ἀνευ κακοῦ σκοποῦ διαστρέφει τις τὴν ἀλήθειαν δι' ἀντιφάσεων ἢ δι' ἀθῶων παραμορφώσεων, παρομοιώσεων και παρανοήσεων, ἐγείρει τὸν γέλωτα, εἰ δὲ ἐκ μοθηρίας και ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ἄλλων σοφίζεται, τότε ἐγείρει ἀπέχθειαν και ἀγανάκτησιν. Καὶ ἐπὶ ἠθικῶν ὡσαύτως ὑπάρχουσιν ἀτελείαι προερχόμεναι ἐκ τινος ὑπερβολικῆς ἐξάψεως ἢ παραλόγου προτιμήσεως και ἐνθουσιασμοῦ, αἵτινες εἶναι φύσει γελοῖαι, ἀλλ' ἡ λελογισμένη και ἐκουσία ἠθικὴ διαφθορὰ μισητὴ ἀποβαίνει και κατ' αὐτῆς πάντοτε ἐγείρεται ἢ συνείδησις τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ἵνα ἐπιφέρωμεν και τούτου παράδειγμα, ὁ ἱππότης ἐκεῖνος τοῦ μεσαιῶνος ὅστις ἐκράτει πάντοτε ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν κεκλεισμένον ἵνα ὑπακούσῃ εἰς τὴν ἐρωμένην του, κινεῖ εἰς γέλωτα ἀλλ' ἐὰν διὰ τοῦτο ἐφρόνευε τὸν πατέρα ἢ τὰ τέκνα ἢ ἔλεγε γίνεαι βδελυκτὸς και ἀποτρόπαιος· τοιαύτη εἶναι ἐπομένως και ἡ διαχω-

ρίζουσα τὸ κωμικὸν ἀπὸ τοῦ τραγικοῦ, οὐχὶ πάντοτε εὐδιάγνωστος γραμμὴ, ἢ διαχαράττει ἢ προαίρεσις, καὶ διὰ τοῦτο τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα προσεγγίζουσιν εἰς ἄλληλα καὶ ἐνίοτε συγχέονται. Ἐκ δὲ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ παντοίων ἀτελειῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς κοινωνίας, ἡ πηγὴ τοῦ γελοίου ἀπορρέει ποικιλιώτῃ καὶ ἀνεξάντλητος, καὶ σχετικῶς πρὸς τὰς ἰδέας καὶ ἔξεις καὶ διαθέσεις καὶ περιστάσεις τὸ γελοῖον διάφορον ἑαυτοῦ οὐχὶ πάντοτε τὸ αὐτὸ εἰς πάντας παρίσταται, καὶ ὑπάρχει ἡ κοσμία καὶ σεμνὴ ἀστεϊότης καὶ ἡ κυνικὴ καὶ ἀναίδης, καὶ ὁ εὐπρεπὴς κῶμος, καὶ ὁ ἀσελγὴς καὶ ὑβριστικὸς, καὶ ἀναρίθμητοι μεταξὺ τούτων ἀποχρώσεις, ἃς ἡ φιλοκαλία διακρινώσκει, ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ πρὸ πάντων ἡ εὐθύτης τῆς συνειδήσεως. Ἐν δὲ τῇ καλλιτεχνίᾳ, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ πηγῆς τοῦ γελοίου καὶ τῶν πρὸς τὸ αἰσχρὸν σχέσεων αὐτοῦ, μεγίστην ἀπαιτεῖ προσοχὴν καὶ περισκεψὴν ἢ χρῆσις καὶ ἡ μετὰ τῶν καλῶν ἀνάμιξις αὐτοῦ. Ἡ ἀνάμιξις αὕτη ὑπάρχει ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ, καὶ ἐπιτρέπεται, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν τέχνην, διότι, τὸ καθαρῶς κωμικὸν καὶ γελοῖον ἄνευ στοιχείου τινὸς καλοῦ, ἄνευ ἀγαθοῦ τινος σκοποῦ δύναται μόνον νὰ ᾔθουρμα οὐχὶ δὲ σπουδαῖον ἔργον τῆς τέχνης, καθὼς μόνον τὸ αἰσχρὸν καὶ κακὸν εἰκονιζόμενον ὑπὸ τῆς τέχνης, ὅσα ζωνηρὰ καὶ εὐφυῆς καὶ ἂν ᾔθουρμα ἢ παράστασις αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἔργον καλλιτεχνικόν, ἀλλὰ νοσῶδες προτὸν φαντασίας διεφθαρμένης. Ἐὰν δὲ ἐπιδειξίῳ καὶ εὐστόχως συνδυασθῇ τὸ γελοῖον πρὸς τὸ σοβαρὸν καὶ καλόν, γίνεται δι' αὐτῆς τῆς ἀντιθέσεως μέσον ἀληθοῦς ἐξεικονίσεως τοῦ καλοῦ καὶ ἰδανικεύσεως τοῦ πραγματικοῦ προσφορώτατον. Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὸ γελοῖον εἶναι ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ τῆς φύσεως, διότι ἐν τῇ φύσει καὶ αὕτη ἡ φαινομένη ἀταξία καὶ ἀτέλεια εἶναι στοιχεῖα τῆς γενικῆς αὐτῆς τάξεως καὶ σχετικῆς τελειότητος. Ἐν τοῖς ζώοις ἐπίσης τὸ γελοῖον δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἔνθα συνείδησις καὶ αἴσθημα καὶ ἐλευθερία καὶ λόγος συναποτελοῦσι ἀνωτέραν τινὰ φύσιν καὶ προορισμὸν, καὶ παρέχουσι τοῦ προορισμοῦ τούτου τὴν γνῶσιν καὶ ἀγάπην, ἀναπτύσσεται ἐξ αὐτῆς τῆς ἀτελείας αὐτοῦ τὸ αἰσθημα τοῦ γελοίου, ὅτε ἑαυτὸν παραβάλλει πρὸς τὸν τύπον τῆς ὑπεροχῆς ἐν ἣ καίται αὐτὸ τὸ καλόν. Καὶ αὕτην ταύτην τὴν ἔννοιαν τοῦ καλοῦ δὲν δύναται τις ἀκριβῶς νὰ γνωρίσῃ ἂν μὴ παραβάλλῃ αὐτὴν ἑνθὲν μὲν πρὸς τὸ ὑψηλόν, ἑνθὲν δὲ πρὸς τὸ χάρειν, καὶ ἀντιθέσῃ πρὸς τὸ αἰσχρὸν, οὐ εἶδος, ὡς εἴπομεν, εἶναι αὐτὸ τὸ γελοῖον. Ἐνδοτέρω δὲ εἶναι καὶ γονιμωτάτη ἡ συγγένεια τοῦ καλοῦ πρὸς τὸ ἀληθὲς καὶ ἀγαθόν, ἧτις προκύπτει ἐξ αὐτῆς τῆς

ὑποστάσεως τοῦ καλοῦ, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέγομεν, καὶ ἰδιαιτέραν ἀπαιτεῖ μελέτην καὶ ἀνάπτυξιν, ἢ δὲν δύναμεθα ἐνταῦθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ἐὰν καὶ ἡ μελέτη αὕτη γίνῃ συμφώνως πρὸς τὰς θεθείας ἀρχάς, ἔτι μᾶλλον θέλει καταφανῆ ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ καλοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄντος, καθὼς ἀντιστοιχεῖ πρὸς αὐτὴν ἡ τοῦ ἀληθοῦς, ἧτις εἶναι αὐτὸ τὸ ὄν νοούμενον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, καὶ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ, δηλ. αὐτὸ τὸ ὄν συμφώνως πρὸς τὸν ἀληθῆ νόμον αὐτοῦ ἐνεργοῦν, καὶ οὕτως ἡ συγγένεια τῶν τριῶν τούτων ἔννοιῶν ἐκ τῆς κοινῆς αὐτῶν πηγῆς ἐξαρτᾶται καὶ δι' αὐτῆς ἀποδεικνύεται.

II. ΒΡΑΙΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ.

ἩΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ἘΝ ΑΜΕΡΙΚῃ.

(Συνέχ. ἴδε φυλλάδ. 425.)

Θ'.

Ναυτιλία ἐν Ἀμερικῃ.

Ἀμέτρητος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀμερικανικῶν πλοίων, καὶ τοσούτῳ μέγας, ὥστε ἂν οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν προσελάμβανον ξένους ναύτας εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, θὰ ἔζων ὀλιγώτεροι μὲν κατὰ ξηρὰν, πλείονες δὲ κατὰ θάλασσαν. Ὅπου καὶ ἂν γυρίσῃ, πρὸς ἀνατολὰς, πρὸς δυσμὰς, πρὸς μεσημβρίαν, πρὸς ἄρκτον, πρὸς τὰ πελάγη, πρὸς τὰ παράλια, ὁ ὀφθαλμὸς σου ἀπαντᾷ σωρούς ἀμερικανικῶν πλοίων (*). Εἰδέποτε συνέβαινεν ἐν τῇ Ἀμερικῇ σεισμός, ὅστις ν' ἀνατρέψῃ ὀλόκληρον τὴν χώραν, ὁ ἐπὶ τῶν πλοίων αὐτῆς πληθυσμὸς καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν πλοῦτος θὰ ἤρουν εἰς συγκρότησιν νέων καὶ ἀκμαίων πολιτειῶν.

Τὰ εἰς τοὺς λιμένας πλοῖα εἶναι τοσούτῳ πολλὰ καὶ τοσούτῳ συνασφριγμένα, ὥστε ὁμοιάζουσι δάση τῶν ναυπηγείων ὁ ἀριθμὸς αὐξάνει καθ' ἑκάστην, καὶ ἀπκράμιλλος εἶναι ἡ περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν πλοίων δραστηριότης. Δὲν ἔννοῶ δὲ λέγων ταῦτα ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς συγκροτήσεως τῶν πληρωμάτων τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῶν Ἀμερικανῶν εἶναι ἀνώτερον τοῦ τῶν ἄλλων ἐθνῶν· ἐξ ἐναντίας, ἀνκμετρῶν τὰ ναυάγια ὑπολαμβάνω αὐτὸ πολὺ κατώτερον. Οὐδὲ περὶ τῆς στερεότητος αὐτῶν ἐγγυῶμαι, διότι τὰ ξύλα δὲν εἶναι τόσῳ καλὰ· τὸ δὲ πολεμικὸν αὐτῶν ναυ-

(*) Ὁ ἀριθμὸς τῶν ναυτῶν πάντων τῶν ἐθνῶν λέγεται ὅτι φθάσει εἰς 2,000,000, οἱ δὲ τόννοι τῶν ἐμπορικῶν πλοίων εἰς 15,000,000. Ἐκ τούτων δὲ τῶν 15,000,000, τὰ μὲν πάντα ἀνήκουσι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὰ δὲ 5,200,000 εἰς τὰς ὁμοσπονδίας πολιτείας, καὶ τὰ ἐπιλείπει εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη.

τικόν, διὰ τε τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων καὶ τὴν χαλαρὰν πρὸ πάντων πειθαρχίαν, ὁμολογεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀμερικανῶν κατώτερον τοῦ τε ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ.

Τὸ 1850 ἔτος καταργηθειῶν διὰ νόμου τῶν σωματικῶν ποινῶν, συνέβη ἀληθῆς ἐπανάστασις τῶν ναυτῶν· οἱ ναῦται διεκήρυξαν ὁμοθυμαδὸν ὅτι θὰ ἐλειποτάκτου πάντες, ἂν δὲν ἐδίδοτο καὶ πάλιν ἰσχὺς εἰς τὸν πρῶτον νόμον, καὶ ἂν ἐστέρουσιν αὐτοὺς τοῦ δικαιώματος τῆς μαστιγώσεως, τοῦ γρόνθου, τῶν λακτισμῶν, οὕτινος ἀπέλαυον ἕως τότε. Κατεστάλη δὲ ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐπανῆλθεν ἡ τάξις δικαίωματος. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἐξηγεῖται εὐκόλως· μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν σωματικῶν ποινῶν ἔμεινεν ἡ ποινὴ τῆς φυλακίσεως· ἀλλὰ τότε ἐδιπλασιάζετο ἡ ἐργασία τοῦ ἄλλου, καὶ οὕτω ἐτιμωροῦντο καὶ οἱ μὴ πταίσαντες. Παράδοξον φαινόμενον! Ἡ Ἀμερικῇ, ὁ δημοκρατικώτερος, ὁ πλέον ἐλεύθερος τόπος τῆς οἰκουμένης, ἔχει ἀνάγκην κρούτου, ὅπως καὶ ἡ Ρωσία, ἵνα ἀνακαλῇ τοὺς παρεκτρεπομένους εἰς τὸ καθῆκον.

Ὅπως δὴποτε, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ θαυμάσῃ ὁ ξένος τὴν ὠραιότητα τῶν ἀμερικανικῶν clippers, ἄλλων θαλασσιῶν πτηνῶν, τὸ μέγεθος τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ποταμιῶν θαλαμηγῶν. Τὰ μνημεῖα τῆς Ἀμερικῆς δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰς πόλεις, ἀλλὰ εἰς τοὺς ποταμούς, τὸν Ἰδσωνα, τὸν Ὄιον καὶ τὸν Μισισίπην, διαπλέοντα αὐτοὺς ὡς ἐν θριάμβῳ.

Πάντα ἐν Ἀμερικῇ συντρέχουσιν εἰς τῆς ναυτιλίας τὴν πρόοδον, ὅτε ἐμπορικὸς νοὺς τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ ἀπέρητος ἔκτασις τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν, καὶ τὸ εἶδος αὐτῶν ἐξαγομῶν· ἀλλὰ καὶ ὁ βάρβαρος, ὅστις καλλιεργεῖται κυρίως κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας, δὲν συνέτεινεν ὀλίγον εἰς τὸ νὰ κατασκευασθῶσι μεγάλα τὰ πλοῖα, διότι ἀπαιτοῦνται μεγάλης χωρήσεως καὶ ἰδιαιτέρας κατασκευῆς.

Ἐπιστεύετο μέχρι ἐσχάτων ὅτι τὰ μέτρια τὸ μέγεθος πλοῖα καὶ ταχυπλοῦτερα ἦσαν καὶ εἰς τὰς τρικυμίας ἀντίσταστο εὐδοκιμώτερον· οἱ Ἀμερικανοὶ ὁμῶς πρῶτοι, ναυπηγήσαντες δύο καὶ τριῶν χιλιάδων τόννων πλοῖα, ἀπέδειξαν ὅτι ἐξ ἐναντίας ταῦτα καὶ ταχύτερα καὶ ἀσφαλέστερα πλεύουσιν. Ἡ κίβωτος τοῦ Νῶε, τὴν ὁποίαν ἱστορικοὶ τινες περιέγραψαν κολοσσιαίαν, θὰ ἐφάνετο λέμβος, καὶ λέμβος ἀσχημοσύνη, πρὸς τὰ γιγάντια clippers τῶν Ἀμερικανῶν.

Ἐν Ἀμερικῇ διατρέβων ἔλαβον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐπισκεθῶ τὸν Μέγαρ Δημοκράτην, τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦτο τῆς ναυπηγικῆς, πρὶν ἢ γίνῃ ἀνά-

λωμα τοῦ πυρὸς ἐν τῷ λιμένι τοῦ Νεοεβοράκου. Τὸ ἀπαίσιον τοῦτο συμβεβηκὸς ἐγένετο ἀφορμὴ ἐθνικοῦ πένθους, καθόσον πρῶτον τότε ἐμελλε νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ πέλαγος· εἶχε δὲ κατασκευάσει αὐτὸ ἀπλοῦς τις ἐργάτης, ὁ Donald Mac-Kay, διὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ δραστηριότητος, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης συνδρομῆς τραπεζίτου ἢ ἄλλου ἐμπορικοῦ οἴκου. Πεντήκοντα χιλιάδες ἡμερομισθίων εἶχον πληρωθῆ εἰς αὐτόν. Καὶ τὸ ἀξιοσημείωτον, ὅτι εἰ καὶ ἦτο τρισμῆγιστος, εἶχεν ἐν ταυτῷ καὶ στερεότητα, καὶ ὠραιότητα καὶ ταχύτητα. Ἐπειδὴ δὲ αἱ φλόγες εἶχον καταναλώσει τὰ ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, κατεσκευάσθη ἐπὶ τῶν λειψάνων αὐτοῦ νέον πλοῖον, κατώτερον μὲν τοῦ πρώτου, ἀριστον ὁμῶς καὶ αὐτό. Δι' αὐτοῦ μετεκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου τρεῖς χιλιάδες Γάλλων στρατιωτῶν.

Τὸ πλοῖον ἀγαπᾶται πάντοτε πλέον καὶ τῆς οἰκίας, πλέον καὶ παντὸς ἄλλου κτήματος. Ἡ μὲν ἂν στερηθῇ τις τὴν οἰκίαν ἢ ἀγαπᾷ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι προσκεκολλημένος λυπείται, οὐδέποτε ὁμῶς ὅσον ὁ ἀπολέσας τὸ πλοῖον αὐτοῦ κυβερνήτης. Καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος· τὸ πλοῖον φαίνεται ἔχον ψυχὴν, διότι βαδίζει μετὰ τοῦ κυβερνήτου αὐτὸ καὶ ὑποτάσσεται ὡς ἂν ἦτο ἵππος πειθίσιος. Ἐν καιρῷ τρικυμίας στενάζει ὡς ἂν ἐπασχεν, οἱ ἱστοὶ αὐτοῦ λυγίζονται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὅπως λυγίζεται ὑπὸ τῆς νόσου τὸ σῶμα τοῦ πάσχοντος, καὶ τὸ σκάφος τρίξει ὅπως τὰ ὀστά τοῦ ἀσθενοῦς. Ὅστις περιέπεσεν εἰς τρικυμίας ἐκεῖνος μόνος γινώσκει ὅσον ὠρεῖται εἶναι ἡ μεταξὺ τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐξηγριωμένων στοιχείων πάλη! Ἡ θάλασσα ἐξωγουμένη καὶ ὑπερήφανος, ἐκρήγνυται ἀκαταγώνιστος κατὰ τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον θὰ κατεπόντιζε βεβαίως ἂν οἰκνοστροφούμενον ὑπὸ δεξιᾶς χειρὸς δὲν ἀπέφευγε τὴν ὀρμὴν τῶν κυμάτων, ποτὲ μὲν ἀναβαῖνον μεγελοπρεπῶς εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῶν, ποτὲ δὲ βυθιζόμενον εἰς τὰς κοιλάδας, τὰς ὁποίας διανοίγουσι ζοφερὰς καὶ βαθεῖας τὰ ἀφρίζοντα κύματα.

Καὶ τρομερὸν μὲν καὶ φοικῶδες τὸ θέαμα, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπὲς καὶ πλήρες θεληγῆτρων· διότι μετὰ τοῦ ἀχανοῦς ἐκεῖνου ὠκεανοῦ ὁ ἀδιόρατος σχεδὸν ἄνθρωπος καταφρονεῖ τὴν μανίαν τῶν κυμάτων, καὶ μόνους ἔχων συμμάχους τὸν νοῦν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ μικρὸν πλοῖον ἀντιτάσσεται ὑπερηφάνως εἰς αὐτά.

Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ ἀγαπᾷ ὁ κυβερνήτης τὸν ἀχώριστον σύντροφον, τὸν πιστὸν μέτοχον τῶν κινδύων του;

Ἀναντίρρητον ἄρα ὅτι ἐὰν πλοῖον ὠραῖον καὶ ἐπιτήδειον εἰς τὴν θάλασσαν ἀπολεσθῇ, σῆρει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὰς ἀβύσσους τὰς συμπαθείας καὶ τοὺς πόθους

τοῦ κυβερνήτου, τῶν ἐπιβατῶν, ἔτι δὲ καὶ ἐκείνων ὅσοι ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ τὸ γνωρίσωσι.

Διὰ πάντα τὰ ἄψυχα ἢ ἀγγλικὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται τὸ οὐδέτερον ἄρθρον, καὶ μόνον διὰ τὰ πλοῖα τὸ ἀρσενικὸν ὡς ἂν εἶχον ψυχὴν. Οἱ διὰ θαλάσσης ταξειδεύσαντες ἐνοῦσι τὴν ἐξαίρεσιν ταύτην.

Τοσοῦτον δὲ γενικὴ εἶναι ἡ λατρεία τῆς ναυτικῆς ἐν Ἀμερικῇ, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἐργαστήριον, εἰς τοῦ ὁποῖου τοὺς τοίχους νὰ μὴ κρέμονται αἱ εἰκόνας τῶν κυριωτέρων πλοίων, πλησίον τῆς σκούρας τοῦ Κ. Στέβενς. Τὸ περιφανὲς τοῦτο πλοῖον ἐνίκησε τὰ ἀγγλικά μεταβαίνον ἀπὸ Νεοσεβοράκου εἰς Ἀγγλίαν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις τὴν μεταξὺ τῶν Ἀμερικανῶν καὶ τῶν Ἀγγλῶν ἀμιλλαν' ἐγὼ δὲ καὶ οἰκτεῖρω ἐκ βάθους καρδίας τοὺς ἐπιβάτας τῶν ἀμερικανικῶν πλοίων τῶν ἀπαντῶντων ἀγγλικά· διότι ὁ Ἀμερικανὸς προτιμᾷ νὰ συντριφθῇ, νὰ καῖ, νὰ καταποντισθῇ παρὰ νὰ νικηθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ. Ἀρχαῖός τις ναύτης ἐν Βοστώνῃ ἐγένετο ἐξ ἀπελπισίας Ἰερουζαλὴμ διότι τρία ἀγγλικά πλοῖα ὑπερέβησαν αὐτὸν εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἰνδίας. «Ἐπρωτίμων, ἔλεγε, νὰ πνιγῶ ὁμοῦ μετὰ τὸ πλοῖόν μου, παρὰ νὰ πάθω ὅ,τι ἔπαθα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἄλλως ἔδοξε τῷ Θεῷ, ἀφιερῶθην ὁλόκληρος εἰς αὐτόν.»

Τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιο τὸ διαπλεῦσεν τὸν Ἰνδικὸν ἀπὸ τοῦ νεωτέρου εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ὑπῆρξε τὸ ἀμερικανικὸν *Σαβάρνα*, χώρησιν ἔχον 330 τόνων. Ἀναχωρῆσαν ἐκ Σαβάννας (Γεωργία) τὴν 26 Μαΐου 1819, ἔφθασεν εἰς Λίβερπουλ μετὰ εἰκοσιπέντε ἡμέρας, ἐξ ὧν κατὰ μόνας τὰς δεκαοκτὼ ἐκινήθη ὑπὸ ἀτμοῦ· ἀξιωματικὸς δὲ τις τῶν ἐπ' αὐτοῦ βεβαίωσεν ὅτι μόνον δεκαοκτὼ ἡμέραι κατηναλώθησαν, καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν αἱ ἑπτὰ εἶδον ἐργαζομένην τὴν μηχανήν· ἀναμφισβήτητον δὲ εἶναι ὅτι, διὰ τὸν φόβον μὴ τελειώσωσιν οἱ γαϊάνθρακες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀφῆρσαν τοὺς τροχοὺς καὶ ἀνεπέτασαν τὰ ἱζία· καὶ ὅτε ἐπλησίασαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, προσήλωσαν ἐκ νέου αὐτοὺς, ὅπως προσορμίσωσι διὰ τοῦ ἀτμοῦ ὅπως καὶ ἀπέπλευσαν.

Ἡ θῆξ πλοίου ἐρχομένου ἄνευ ἰστίων κατέπληξε τοὺς Ἀγγλοὺς, καὶ ὁ διοικητὴς πολεμικῆς μοίρας, νομίσας ὅτι ἐκκίετο, ἔστειλεν ἀμέσως λέμβους πρὸς βοήθειαν· ἀλλ' ὅτε ἔμαθεν ὅτι ἐλανθάσθη μετέθε μόνος πρὸς αὐτό, ὅπως παρατηρήσῃ ἐπιμελέστερον τὸ θαυμά. Καὶ ὅτε εἰσώρησεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Λίβερπουλ, ἀλαλαγμοὶ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὑπέδεχθησαν αὐτό· αἱ δὲ ἀρχαὶ πᾶσαι τῆς πόλεως ἔσπευσαν νὰ φιλοξενήσωσι τὸν κυβερνήτην.

Δεκαεννέα ἔτη μετὰ ταῦτα, ἤτοι τὸ 1838 ἔτος, ἀγγλικά ἀτμόπλοια μετέβησαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν· τὰ δὲ πρῶτα, ὁ *Σείριος* καὶ ὁ *Μέγας Ἀυτικός*, κα-

τηνάλωσαν τὸ μὲν δεκαοκτὼ, τὸ δὲ δεκαπέντε ἡμέρας.

Chi va piano va sano, λέγουσιν οἱ Ἴταλοί· οἱ Ἀμερικανοὶ ὅμως ἀξιοῦσιν ὅλον τὸ ἐναντίον, καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν ἐφαρμόζουσι πρὸ πάντων εἰς τὴν ναυτιλίαν· ὅπως δὲ ἐπιτύχωσιν ἐπεχείρησαν μυριάς δοκιμᾶς.

Μετὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον ἡ ἐν Πικρισίαις Σύνοδος κατήγγειλε τὴν διὰ καταδρομικῶν πλοίων πάλιν· ἀλλ' ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ συναινέσῃ· διότι ἡ κατὰ θάλασσαν δύναμις τῆς συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ταχύτητα τῶν ἀμερικανικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ πολέμου μεταβάλλονται εὐκόλως εἰς καταδρομικά.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ τοῦ δισέκτου ἔτους 1868, ὑπὸ Μαρίνου Π. Βρετοῦ. Ἔτος Β'. Ἐν Παρισίοις.

ΑΤΤΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ τοῦ δισέκτου ἔτους 1868, ὑπὸ Εἰρηναίου Ἀσωπίου. Ἔτος Β'. Ἐν Ἀθήναις.

ΧΡΟΝΟΣ, ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ τοῦ δισέκτου ἔτους 1868, ὑπὸ Γ. Βασιλείου. Ἔτος Ζ'. Δαπάναις Συμαῶν Ἀνδρέαδου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Εἰ καὶ πλὴν τῶν ἡμερολογίων τούτων ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλα, ἀναγγέλλομεν μόνον τὰ ἀνωτέρω διότι οὐδὲν ἕτερον ἐστάλη ἡμῖν, καὶ διότι κατὰ τὴν καὶ πέρυσιν ἐρμηνευθεῖσαν πρὸ ἡμῶν γνώμην ὅτι κοινωφελέστερα πρὸ πάντων τὰ πονήματα ὅσα θηρεύουσι τὸν φωτισμὸν τῶν πολλῶν (1), θεωροῦμεν τὰ ἀνά χειρας ἄξια ἀναγραφῆς. Ἀλλ' ἂν καὶ τὰ τρία ἐπιδώκουσι τὸν αὐτὸν σκοπὸν, φέρουσιν ὅμως ἕκαστον ἰδίαν σφραγίδα, ἀπεικονίζουσαν τὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας μεταξὺ τῆς ὁποίας συνετάχθησαν. Τὸ *Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον* καὶ διὰ τὸν χάρτην, καὶ τὸν τύπον, καὶ τὰς εἰκόνας, καὶ τὸ τίμημα, καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν περιεχομένων, καταγγέλλει τὴν γένεσιν αὐτοῦ ἐν τόπῳ ἀφθόνης κεκτημένῳ τοῦς διανοητικοὺς καὶ χρηματικοὺς τρόπους, ἅμα δὲ καὶ πολλῶ ἀνωτέρους τῶν τῆς χώρας ἐκείνης, χάριν τῶν κατοίκων τῆς ὁποίας ἐγράφη.

Τὸ δὲ *Ἀττικόν*, ἰδὸν τὸ φῶς ἐν Ἀθήναις, ὅθεν ἀσφαλέστερον ἀνιχνεύει ὁ παρατηρητὴς τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως, τὰς ἐπιδόσεις, τὰς ἀνάγκας, τὰς κλίσεις τῶν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ μὴ Ἑλλάδι ὁμογενῶν λαῶν, δὲν περιβάλλεται μὲν τὴν περιπόρφυρον

(1) Παγδ. Τόμ. ΙΖ', σελ. 471.

γλανίδα τοῦ πατρικίου, εὐπρεπὲς ὅμως καὶ αὐτὸ, καὶ σεμνὸν καὶ περὶ τὸ λαλεῖν ἐγκρατὲς εἰ καὶ ποικίλον, καὶ μετ' ἐπιστασίας συντεταγμένον, κοσμεῖται ὑπὸ δύο ἀρετῶν, αἰτινῆς ἰδίως ἀρμόζουσιν εἰς τὰς τοιαύτας συγγραφάς, ὑπὸ τῆς ἀρετῆς λέγομεν τοῦ προσήκοντος, καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης ἐκείνης ἧτις, ἔωσα χεῖρην τὰ πεπαλιωμένα καὶ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ σοφά, καταγίνεται εἰς τὰ πρὸ τῶν ποδῶν, διεγείρουσα οὕτω ὅλην τὴν περιέργειαν καὶ προσηλοῦσα ὅλην τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου.

Τὸν δὲ *Χρόνον*, δημοτικώτερον τῶν δύο ἄλλων ἡμερολογίων, διὰ τὸ εἶναι προσιώτερον εἰς τῶν πολλῶν ἢ μάλλον τῶν πικρόλλων τὰς διανοίας, διότι πάμπολλοι οἱ ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι ἀγράμματοι, εἰ καὶ τάσσομεν εἰς τὴν τρίτην μοῖραν τῆς ἡμερολογικῆς πολιτείας, ὁμολογοῦμεν ὅμως ὅτι, ὡς πρὸς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, κατ' οὐδὲν ὑπολείπεται τῆς μέσης, ἧτις μόνη, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, σώζει τὰς πόλεις. Καὶ τοῦτο, διότι ἐξ ἡδὴ ἔτη, κρατῶν βακτηρίαν ἀποστόλου, καὶ ταπεινὸς περιφερόμενος καὶ παρεισδύων καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐσχαιτάς, ἀγωνίζεται ν' ἀπολακτίσῃ τὰς ἐπὶ ἑκατὸν ἐνενήκοντα περίπου ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1683 μέχρι τῆς σήμερον (1), κατὰ μυριάδας ἐκτυπούμενας καὶ διαδιδόμενας ἰψήλοτάτας παρουργίας τοῦ *Μερτσόλδου* καὶ τοῦ ἀξίου αὐτοῦ υἱοῦ *Μερτσόλδου*, καὶ τοῦ *Γαδάρου*, τοῦ *Λόκου* καὶ τῆς *Ἀλουποῦς τὴν ὠραιότητα* διήγησιν, καὶ τὸ *Βιβλίον τὸ ὀνομαζόμενον Σπανός*, καὶ τὴν *Ἱστορίαν Ἑβραϊοπούλας τῆς Μερκάδας*, τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς 1667 χρόνους, μὴν *Ἰουλίῳ* ὃ ἐκλεψε κρυφίως ἀπὸ τοῦς γορεῖς του, ὁποῦ ἐκάθονταν εἰς τὴν *Κωνσταντινουπόλιν* εἰς τόπον λεγόμενον *Φαράρι*, ἔρας νέος Ἀρβαρίτης λεγόμενος *Δήμος*, καὶ ἄλλα τοιαύτης φύσεως ἐπιστημονικὰ καὶ ψυχοφελῆ συγγράμματα, καθωραίζοντα τὰς βιβλιοθήκας τῶν ἡμετέρων, πρὸς ἔλεγχον τῶν περιθρυλλουμένων κατὰ τὴν Ἀνατολὴν προόδων.

Τοιαῦτα τὰ τρία τῶν Πικρισίων, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡμερολόγια, ὧν τὰ δύο πρῶτα περιλαμβάνονται καὶ δι' εἰκόνας· αἱ ἐν τῷ Ἀττικῷ μάλιστα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης ἡμῶν, φωτογραφηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κ. Κολόμβου ἐν Ἀθήναις, τιμῶσι τὴν ἑλληνικὴν τέχνην.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΔΗΜΟΔΕΙΣ συλλεγεῖσαι καὶ ἐρμηνευθεῖσαι ὑπὸ Ι. Βενιζέλου δικηγόρου. Ἐκδόσις Β'. 1867.

Μετριοφρονῶν ὁ Κ. Βενιζέλος ὀνομάζει δευτέραν τὴν ἀνὰ χεῖρας ἐκδοσιν τῶν *Δημῶδων Παροιμιῶν*,

(1) Ἡ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐκδοσις ἐγένετο τὸ 1864 ἔτος.

ἐνῷ δικαιότερον θεωρητέα πρώτη· διότι ἐνῷ ἡ τὸ 1846 ἔτος δημοσιευθεῖσα συλλογὴ περιεχε μόνον 1500 παροιμίας, ἡ ἀνωτέρω περιέχει καὶ ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας. Ἀξιοθαύμαστος τῶντιν ἡ καρτερία, μεθ' ἧς ὁ ἐκδότης συνέλεξε τοσοῦτον ἀριθμὸν παροιμιῶν, ἀποδοὺς εἰς τε τὴν γραμματολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπηρεσίαν, ἧς τινος τὴν ἀξίαν μόνον ἴσως οἱ περὶ αὐτὰς ἀσχολούμενοι ἐκτιμῶσι δεόντως· διότι αἱ παροιμίαι, ὁμιλῶ δὲ περὶ τῶν ἡμετέρων, οὐ μόνον ἀλόγοι εἰσὶ βιωφελεῖς, ἐπικρύψει μετρία πολλὰ τὸ χρήσιμον ἔχοντες... παρὰ πᾶσαν τοῦ βίου τὴν ὁδὸν χρησιμεύοντες, κατὰ *Μιχαὴλ Ἀποστόλιον τὸν Βυζάντιον*, ἀλλὰ καὶ λέξεις καὶ φράσεις πρωτοτύπους διδάσκουσιν ἡμᾶς, καὶ τὴν πρὶν κατάστασιν τοῦ ἔθνους μαρτυροῦσι, καθὼ ἀνεπληροῦσαι ἄρθρα νόμων μὴ ὑπαρχόντων, νόμων οἵτινες μετὰ τῶν ἐντολῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν παραγγελεμάτων τῶν προγόνων ἡμῶν, ἀπετέλεσαν ἐπὶ αἰῶνας, ἐν ἐλλείψει ἐθνικῆς κυβερνήσεως, κώδικα βυθμίσαντα τὴν διαγωγὴν καὶ τὰς σχέσεις ἡμῶν. Ἰδοὺ πόθεν ὁ τόσος πλοῦτος τῶν παροιμιῶν καὶ σημειωτέον ὅτι καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ἐπιμέλειαν τοῦ ἐκδότου περὶ τὴν συναγωγὴν, ὑπάρχουσι καὶ ἕτεραι.

Καὶ δὲν ἐξέδοτο ἀπλῶς τὰς παροιμίας ὁ Κ. Ι. Βενιζέλος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τίνος περιστάσεως κατηγορεῖται ἐκάστη ἐγραψῆς, καὶ ἡρμήνευσε, πολλάκις δὲ καὶ ἠτυμολόγησε καὶ πρὸς ἀρχαίως παρέβηκεν. Ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ χάριτος παρεκλίανων θησαυρίζει καὶ τινα ἀστεία, οἷον τὸ ἐξῆς δημοτικὸν ἄσμα τῆς Λοκρίδος·

«Νὰ σὰς πῶ βρὲ σεῖς κορίτσια,
Ἔχετε καὶ σεῖς μιὰ χάρι,
Προῦμ προστὰ νὰ παρτρευτῆτε,
Σὰν ταῖς χήναις περπατεῖτε,
Κ' ὅστερα ποῦ παρτρευόστε,
Σὰν ταῖς κλώσσαις μαζεύόστε,
Ποῦ χτυποῦνε τὰ πτερά τους
Καὶ μαζέβουν τὰ πουλιά τους.
Νὰ σ' ὀρίσω παλλικάρη,
Ἔχετε καὶ σεῖς μιὰ χάρι,
Προῦμ προστὰ νὰ παρτρευτῆτε,
Σὰν λεβέντες περπατεῖτε,
Κ' ὅστερα ποῦ παρτρευόστε
Σὰν γαϊδάροι φορτοροῦστε,
Ποῦ τοὺς βάζουν τὸ σαμάρι
Καὶ τοὺς βράζουν στὸ παζάρι (1).»

Ἰδοὺ καὶ ἕτερον σατυρίζον εὐφωδῶς τὰς φυγοπόνοους οἰκοδεσποίνας·

(1) Σελ. 216.

«*Ἡ γυναῖκα ἡ προκομμένη
τὴν Δευτέρα καὶ τὴν Τρίτη
Ἐπαιξε μὲ τὸ Δημήτρι,
τὴν Τετάρτη καὶ τὴν Πέμπτη
Ἐσαζόταν στὸν καθρέφτη,
τὴν Παρασκευή, Σάββατο,
Ἐπεφτε καὶ κοιμῆτο,
Καὶ τὴν Κυριακὴ ἔρωτα
Κάνετε, γειτόνοι, βόκα ;» (t)*

Συγχαίροντες τῷ Κ. Βενιζέλω διὰ τὸ κοινοφελές αὐτοῦ ἔργον καὶ εὐχόμενοι καὶ τρίτην πληρεστέραν ἔκδοσιν, περιλαμβάνουσιν καὶ τὰς μὴπω συλλεγείσας παροιμίας, θέλομεν νομίσει καθῆκον νὰ συντελέσωμεν καὶ ἡμεῖς ὅσον τὸ δυνατόν εἰς τοῦτο, δημοσιεύοντες ὅσας ἔχομεν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ἐκ διαφόρων πηγῶν ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Ἐπαμ. Γ. Σταματιάδου. Ἀθῆναι 1867.

Ἱστορίαν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μίαν εἰχομεν, ἂν δὲν λανθανώμεθα, μέχρι τοῦδε, τὴν τοῦ Κ. Mignet, τὴν μεταφρασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κ. Ε. Σίμου, καὶ αὐτὴν πρὸ πολλοῦ ἐκλείψασαν. Καὶ ὅμως ἡ ἀνάγκη τοιοῦτου συγγράμματος εἶναι ἀπαραίτητος· διότι ἐν τῷ βίῳ τῶν ἔθνων ὑπάρχουσιν ἐποχαί, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία, διὰ τὰς ἐπ' αὐτῶν τελεσθεῖσας πράξεις καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἐκ τούτων ἐπιβροήν, πρέπει νὰ ᾖ γνωστὴ, οὐ μόνον πρὸς τοὺς πολιτευομένους καὶ τοὺς λογίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἐλευθερίως ἀνατραφέντας.

Ὁ Κ. Ἐπαμ. Σταματιάδης ἀνεπλήρωσεν ἐσχάτως τὴν ἔλλειψιν ταύτην, ἐκδοὺς ἐν ἐνὶ τόμῳ ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, περιέχουσιν ἐν συνόψει καὶ εὐλήπτως τὰ κυριώτερα γεγονότα, καὶ διὰ τοῦτο κατάλληλον πρὸς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Ὁ Κ. Σταματιάδης δὲν φαίνεται πρῶτον σήμερον εἰς τὸ κοινόν· διότι εἰ καὶ νέος, εἶτι ἀπὸ τοῦ 1862 ἐξέδοτο τὰ *Σαμιακά*, περὶ ὧν ἐγράψαμεν τότε ἐν τῇ *Παρῳά*, καὶ μετὰ ταῦτα ἄλλα πονήματα, ἤτοι τὴν Βιογραφίαν τῶν Μεγάλων Διεργασιῶν, τὴν Περιγραφὴν τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὴν Ἀλωσιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὸ Χριστιανικὸν ἐγκόλπιον καὶ τὸν Ἑλικωνίον Μῶμον. Τὴν ὥραν δὲ καθ' ἣν γράφομεν εὐρίσκονται εἰς τὰ πιστῆρα ἢ ἱστορία τοῦ ὅθωμ. Κράτους καὶ ὁ ἵπποδρομος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τρία δὲ ἄλλα φιλοπνήματα τοῦ αὐτοῦ, δηλαδὴ οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Καταλάνοι, ἡ περιγραφή νήσων τινῶν καὶ ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς πρὸς χρῆσιν τῶν Ἰταλῶν, θέλουσιν ἴδει μετ' ὀλίγον τὸ φῶς.

(t) σελ. 263.

ΤΟ ΚΙΤΡΙΝΟΝ ΡΟΔΟΝ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλ. 425.)

ΘΠΘ

Γ.

Καὶ ἐπορεύθησαν πρὸς τὴν οἰκίαν· ὅτε δὲ εἰσῆλθον ἤκουσαν κτύπους συγκρουομένων σφαιρῶν, καὶ ἀνοίξαντες τὴν θύραν δωματίου, ἐγένοντο περιχαρῶς δεκτοὶ ὑπὸ τῆς Οὐρανίας ἧτις εἶχε κερδήσει.

— Νὰ παίξωμεν καὶ οἱ τέσσαρες, ἀνέκραξεν ἡ νέα μετὰ τῆς συνήθους αὐτῆ ζωηρότητος· ἐγὼ θὰ συντροφεύσω μὲ τὴν ἐξαδέλφην μου καὶ σεῖς οἱ δύο μαζῆ.

— Τὴν συμφωνίαν αὐτὴν δὲν τὴν δέχομαι, ἀπεκρίθη ὁ Ἀνδρέας μειδιῶν· εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦ σφαιριστηρίου πρέπει νὰ κάμωμεν ὅπως καὶ εἰς τὸν χορόν. Ἐάν περαιοῦμαι χάριν ἐπρόκειτο νὰ χορεύσωμεν θὰ ἐσυντρόφευα μὲ τὸν Ἀριστείδην ἢ μὲ ἡμᾶς·

Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ μνηστήρ αὐτῆς θὰ ἐπέιχε τόπον γυναικὸς ἐδιπλασίασε τὴν φαιδρότητα τῆς Κ. Σιμάρ, ἧτις ἀπεφάσισε νὰ ρίψωσι λαχόν· ἡ δὲ τυφλὴ τύχη, φανείσα ὀξυδερκῆς τὴν φορὰν ταύτην, συνήνωσε τοὺς δύο μελλονόμους.

Ὁ Ἀνδρέας, ἔχων τὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς του, ἔπαιξε μὲ ἀδιαφορίαν· ὁ Τεσιὲ ἐξ ἐναντίας, προσήλωσεν ὅλην του τὴν προσοχὴν ὡς ἂν ἐπρόκειτο νὰ κερδήσῃ μεγίστην μάχην· αἱ δὲ δύο ἐξαδέλφαι εἶχον τὴν φαιδρότητα ἧτις κυριεῖται τὰς γυναικῆς ὁσάκις παίζουσιν ἀνδρικὰ παιγνίδια. Ἡ Οὐρανία μάλιστα εἶχε ζωηρότητα παιδίου· ἐπῆδα, ἐμᾶλλον τὸν σύντροφόν της, ἐπροκάλει τοὺς ἐναντίους, κατέκρινεν ἑαυτὴν, ἐγάλα, ἐσκυθρόπαζεν, εἰς ἕνα λόγον ἐφάνετο ὅτι ἡ ὑπαρξίς της ἐκρέματο ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ παιγνιδίου.

— Παράδοξος νόμῳ! ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν ὁ Ἀνδρέας, μᾶλλον προσέχων εἰς αὐτὴν ἢ εἰς τὸ παιγνίδιον. Ὡραῖον διαβολάκι! Ὁρατοὺς μὲν εἰς ἐραστὴν, κόλασις ὅμως εἰς σύζυγον!

Τὸ παιγνίδιον ἤγγιζεν εἰς τὸ τέλος, καὶ ἡ Οὐρανία, βλέπουσα ὅτι ἀφούκτως θὰ ἐνίκα ἐπῆδα ἀπὸ τὴν χαρὰν της. Ὁ Τεσιὲ, ὅστις ἐμελλε νὰ παίξῃ, ἔκυψε μετὰ τινος βραδύτητος καὶ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, προητοιμάζετο μὲ προσοχὴν νὰ κτυπήσῃ. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ Οὐρανία, σκιρτῶσα ἐξ ἀνοπομονησίας, ἔθετο τὴν λευκὴν χεῖρά της εἰς τὸ χεῖλος τοῦ σφαιριστηρίου, ὡς ἂν ἤθελε νὰ ταχύνη τὸν κτύπον· τοῦτο δὲ ἐπὶ τοσοῦτον περιέσπασε τὴν προσοχὴν τοῦ παίζοντος, ὥστε ἀντὶ νὰ κτυπήσῃ τὴν ἐρυθρὰν σφαῖραν ἐξηκόντισεν ἀπ' εὐθείας τὴν ἰδικὴν του πρὸς τὸ θυλάκιον καὶ

κατεβύθισεν αὐτὴν, καὶ οὕτω ἀντὶ νίκης ἐπαθον ἦτταν.

Ἡ Οὐρανία ἀφῆκε φωνὴν, ἐκτύπησε διὰ τοῦ ποδὸς τὸ ἔδαφος καὶ στρέψασα κεραυνοβόλον τὸ βλέμμα πρὸς τὸν μνηστήρ᾽ αὐτῆς·

— Εἶσαι ἐλεεινός! ἀνέκραξε· καὶ παιδί θὰ ἐκέρδαινε τὸ παιγνίδιον αὐτό! Τὸ ἔκαμες διὰ νὰ μὲ πεισματώσῃς.

— Τὸ ἔκαμα διότι σ' ἐβλεπα, ἀπεκρίθη μὲ ἦθος λυπηρὸν ὁ Τεσιὲ.

— Καὶ διὰ τί νὰ μὲ βλέπῃς, ἐνῶ ἐγὼ δὲν σε βλέπω; Τὸ ἔκαμες ἐπιτήδεις· ὅταν παίξῃς ἐναντίον μου δὲν κάμνεις τοιαῦτα σφάλματα.

— Θὰ κερδήσωμεν τὸ δεύτερον.

— Κέρδησέ το μόνος σου· ἐγὼ δὲν παίζω πλέον.

Καὶ ταῦτα εἰπούσα, ἔρριψε κάτω τὴν βάρβον, καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὸ παράθυρον ἐβλεπε τοὺς δακτύλους εἰς τὸν ὕελον ὡς ἂν ἔπαιξε κύμβαλον. Ὁ Τεσιὲ ἔστρεψε τὸ βλέμμα ἱκετευτικὸν πρὸς τὴν Κ. Ρενιώ, ἀλλ' αὐτὴ ὡς ἂν μὴ ἐνόησεν ὅτι ἐζητεῖτο ἡ παρέμβασις της, ἐκάθησεν εἰς τὸ ἀνάκλιτρον, καὶ εἶπε·

— Τώρα παίζετε, κύριε, σεῖς οἱ δύο· εὐχαρίστως θὰ λάβω μάθημα ἀπὸ σας.

— Ἐλα, Ἀνδρέα, εἶπεν ὁ Τεσιὲ, ἂ; εὐχαριστήσωμεν τὰς κυρίας.

Ἄλλ' ἡ Οὐρανία στραφείσα·

— Δὲν μ' εὐχαριστεῖτε, εἶπε, διόλου. Καὶ ἐπανάλαβε τὸ ἐπὶ τοῦ παραθύρου γυμνάσιον.

Ὁ δὲ Τεσιὲ, ὀργισθεὶς, ἤρχισε νὰ παίξῃ μὲ ἀσυνήθη τόλμην, καὶ παίζων ἐπετύγγανε καὶ κατὰ τὰ δυσκολώτερα. Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρέας δὲν ἠγωνίζετο νὰ κερδήσῃ· ἡ δὲ Κ. Ρενιώ εἶχεν ἦθος μωρτοῦν ὅτι δὲν δυσχερατεῖτο διὰ τὴν ἔριδα τῶν μνηστήρων, καὶ ἡ Οὐρανία ἐγυμνάζετο ἀδιακόπως. Αἴφνης δὲ ἀνοίχασα τὸ παράθυρον ἐκραξε δυνατὰ·

— Νικόλα! ποῖος σὲ εἶπε νὰ δέσῃς τὸν Σολιμάν; Λύσε τον εὐθὺς, καὶ ἄλλοτε νὰ μὴ τολμήσῃς νὰ περικοῦσῃς τὰς διαταγὰς μου.

Καὶ ὁ θυρωρὸς, ψιθυρίσας ἀκατάληπτά τινα, ἔτρεψε νὰ ὑπακούσῃ. Μόλις ὁ Σολιμάν εἶδεν ἑαυτὸν ἐλεύθερον, καὶ ὀρμήσας ἐπήδησεν εἰς τὸ παράθυρον καὶ ὡς κεραυνὸς ἔπεσεν εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης.

— Ταλαίπωρε Σολιμάν! εἶπεν ἡ Οὐρανία χυδαῖον αὐτὸν σαίνοντα ἵνα τὴν εὐχαριστήσῃ· θέλουν νὰ σὲ σκληρώσουν· πλὴν μὴν ἀνησυχῆς, δὲν θὰ τὸ συγχωρήσω.

Καὶ ταῦτα λέγουσα ἔρριψε βλέμμα προκλητικὸν εἰς τὸν μνηστήρ᾽ αὐτῆς, ὅστις ἰδὼν τὸν θανάσιμόν του ἔχθρον εἶχε συνοφρυωθῆ. Ὅσάκις ἠναγκάζετο ἕνεκα τοῦ παιγνιδίου νὰ περάσῃ πλησίον τοῦ σκύλου, ἠτένιζεν αὐτὸν βλοσυρῶς, καθόσον τὸ ζῶον ἐδείκνυε τοὺς ὀδόντας του καὶ ἦτο ἔτοιμον νὰ ἐπι-

πέσῃ κατ' αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ πάντα ἐφαίνοντο ἀρεστά εἰς τὴν Οὐρανίαν, ἧτις βλέπουσα συχρὰ τὴν ἐξαδέλφην της ἐμειδία χλευαστικῶς, ἕως οὐ ἐνδίδουσα εἰς τὴν παιδικὴν της ζωηρότητα ἔνευσε πρὸς τὴν σκύλον, ἐνῶ ὁ Τεσιὲ κύπτων ἐπὶ τοῦ σφαιριστηρίου ἠτοιμάζετο νὰ παίξῃ· καὶ αὐτὸς πηδήσας ἔχωσεν εἰς τὸ στόμα του τὴν σφαῖραν. Ὁ Τεσιὲ ὀργισθεὶς, ἀλλὰ κρατήσας ἑαυτοῦ, ἠθέλησεν ἀπλῶς νὰ λάβῃ τὴν σφαῖραν· ὁ σκύλος ὅμως ἀφείξεν τὴν σφαῖραν ἐδάγκασε βιβάτως τὴν χεῖρα τοῦ Τεσιὲ καὶ κατεπλήγωσεν αὐτὴν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πόνος ἐνίκησε τὴν ὑπομονὴν του, ἀνασκώσας τὴν βάρβον κατέφερε δυνατὴν πληγὴν εἰς τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον φοβηθὲν ἀπέχωρσε.

— Τολμᾶς ἀκόμη, κύριε, νὰ τὸν κτυπᾶς! ἀνεφώνησεν ἡ Οὐρανία ὀρμήσασα πρὸς τὸν Τεσιὲ μὲ ὀρθοκλήμους κεραυνοβολοῦντας καὶ μὲ κατακοκκίνους παρειάς.

Ὁ δὲ Τεσιὲ, ἀναπολήσας τὴν συζυγικὴν ἐξουσίαν τὴν ὁποῖαν ἐμελλε μετ' ὀλίγον νὰ ἀναλάβῃ, καὶ μὴ θέλων νὰ δείξῃ ἀδυναμίαν, εἰδείξε τὴν καθημαγμένην χεῖρά του, ἐνῶ μὲ τὴν ἄλλην κατέφερε νέαν πληγὴν εἰς τὸν Σολιμάν.

— Δήμιε! ἀνέκραξεν ἡ νέα καὶ ἀνεσήκωσε τὴν δεξιάν της.

— Οὐρανία! ἀνεφώνησεν ἡ Κ. Ρενιώ, καὶ ἐσηκώθη. Καὶ κατώρθωσε μὲν ἡ ἐξηγριωμένη νέα νὰ κρατήσῃ ἐκυτῆς· ἀλλ' ὁ ἠρωϊκὸς ἀγὼν τὸν ὁποῖον πρὸς τοῦτο κατέβαλεν ὑπῆρξε τόσῳ μέγας, ὥστε δάκρυα ἔρρευον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της. Ὁ δὲ Σολιμάν, ἰδὼν κλαίουσαν τὴν κυρίαν του, ἀνέλαβε θάρρος καὶ πλησιάζας ἠτοιμάσθη νὰ ἐπιπέσῃ ἐκ νέου κατὰ τοῦ Τεσιὲ· ὁ Ἀνδρέας ὅμως, ἀρπάσας αὐτὸν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, τὸν ἔρριψεν εἰς τὸν κῆπον καὶ ἐκλείσε τὸ παράθυρον.

Ἐνῶ δὲ ἐγένοντο ταῦτα δίκην ἀστραπῆς ἡ Κ. Σιμάρ, τὴν ὁποῖαν εἰς μάτην ἐπροσπάθει νὰ καταπραῦνη ἡ ἐξαδέλφη της, πλησιάζασα εἰς τὴν θύραν ἤνοιξεν αὐτήν. Καὶ στραφείσα μὲ πρόσωπον κατακόκκινον καὶ βεβρεγμένον ἀπὸ δάκρυα·

— Μάθε, εἶπεν εἰς τὸν μνηστήρ᾽ αὐτῆς, ὅτι σὲ μισῶ· αἰωνίως προσπαθεῖς νὰ μὲ δυσχερατήσῃς, καὶ σὲ ὁμολογῶ ὅτι ἐπιτυγχάνεις καὶ πλέον τῆς ἐπιθυμίας σου. Νὰ δείρῃς τὸν Σολιμάν! ἐπρωτίμων νὰ δείρῃς ἐμέ. Σὲ τὸ ξαναλέγω ὅτι σὲ μισῶ, καὶ ὅτι ποτὲ δὲν θὰ σὲ ὑπανδρευθῶ.

Καὶ ταῦτα εἰπούσα ὤθησε τὴν Κ. Ρενιώ ἐξω τῆς αἰθούσης, ἐξῆλθε κατόπιν αὐτῆς, καὶ ὡς τὰ ὄργισμένα παιδία ἐκλείσε τὴν θύραν μετὰ πατάγου.

Ὁ δὲ Ἀνδρέας, βλέπων τὸν φίλον του ἀκίνητον, μὲ κεφαλὴν κύπτουσαν καὶ μὲ κρεμασμέναν χεῖρα ἐκάγχασε.

— Νόστιμον τῷ ὄντι, εἶπεν ὁ Τεσιῆ με ὕφος πικρὸν, πολλὰ νόστιμον!

— Συγχώρησέ με· ἀλλὰ τόσον ἀλλόκοτον ἦθος ἔχεις...

— Δὲν ἐννοῶ τί σὲ παρακινεῖ νὰ ξεκαρδίξεις! Δὲν σὲ τὸ εἶχα εἶπει; Ἴδου εἶδες καὶ σὺ μικρὸν δαίγμα τοῦ ἡπίου χαρακτήρος της· τί λέγεις;

— Παιδαριώδη ἐλαττώματα, τὰ ὅποια θὰ διορθώσης εὐκόλως ὅταν ὑπανδρευθῆς, ἀπεκρίθη ὁ Ἄνδρέας, ἐπαναλαμβάνων εἰρωνικῶς αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ἄνδρου.

— Νὰ τὴν ὑπανδρευθῶ! ποτὲ ἀνεφώνησεν ἀκατασχέτως ὁ Τεσιῆ ἤκουσες τί με εἶπε· δὲν θ' ἀφήσω ὅμως νὰ με προλάβῃ· ἐγὼ δὲν θέλω νὰ τὴν ὑπανδρευθῶ, ἐγὼ θὰ χαλάσω τὸν γάμον. Θὰ τὴν ἀποδείξω ὅτι καὶ ἐγὼ ἔχω χαρακτήρα. Θὰ ὁμιλήσω εἰς τὸν πατέρα της καὶ θ' ἀναχωρήσω ἀμέσως. Θὰ εὐρῶ εἰς Παρισίους εἴκοσι χιλιάδας νέας νὰ ὑπανδρευθῶ, ὡραίαις ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ δαιμόνιον. Εἶδες πῶς ἐσήκωσε τὸ χέρι!

— Ναί, τὸ ἐσήκωσεν! εἶπε σοβαρῶς ὁ Ἄνδρέας.

— Καὶ ἐφοβήθη... .

— Καὶ ἐγὼ ἐνθυμήθη τὸ βράπισμα τὸ ὅποιον ἔφαγεν ὁ Μερβίλ εἰς τὸν χορὸν.

— Δαιμόνιον! ἀληθινὸν δαιμόνιον! σὲ τὸ εἶπα. Ὁ Ἄνδρέας, ἔχων καὶ ὀξύτητα νοῦς καὶ εὐστάθειαν χαρακτήρος, ἴσας πρὸς τοὺς διαταγμοὺς καὶ τὴν ἀστάθειαν τοῦ φίλου του, ἀπεφάσισεν ἀμέσως τί ἔπρεπε νὰ γείνη. — Δὲν πρέπει ν' ἀφήσω, εἶπε καθ' ἑαυτὸν, νὰ ὑπανδρευθῇ ὁ φίλος μου γυναῖκα ἐλαφρὰν, καὶ βεβαίως κακὴν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διάλυσις τοῦ γάμου θὰ γείνη, προτιμότερον εἶναι νὰ εὐρῶμεν ἀφορμὴν τὴν σημερινὴν σκηνὴν, παρὰ τὴν σκηνὴν τοῦ κιτρίνου βόδου, ἡ ὁποία ἐνδέχεται νὰ βλάβῃ τὴν ὑπόληψιν τῆς νέας. — Στραφεῖς δὲ πρὸς τὸν Τεσιῆ ἠρώτησεν·

— Εἶσαι ἀποφασισμένος;

— Ἀμετάθετος.

— Λοιπὸν ἂς ὑπάγωμεν νὰ ἰδῶμεν τὸν Κ. Σιμάρ.

— Ἄς ὑπάγωμεν... . ἂν καὶ δύσκολον...

— Πῶς; μετενόησες; ἐπανελάθεν ὁ Ἄνδρέας.

— Διόλου· πλὴν ὁ Κ. Σιμάρ εἶναι τόσῳ καλὸς ἄνθρωπος, ὁ γάμος αὐτὸς τόσῳ τὸν εὐχαρίστη, ὥστε ἐννοεῖς ὅτι συστήλλομαι νὰ εἰπῶ εἰς αὐτὸν κατὰ πρόσωπον· — Δὲν θέλω τὴν κόρη σου... . ἂν ἦτον δυνατὸν νὰ τὸ ἀποφύγω, νὰ τὸν γράψω, ἀντὶ νὰ τὸν ἰδῶ... . Σὲ ὁμολογῶ...

— Ἴδου τὸ συνειθισμένον σου ἀναποφάσιστον. Ἐὰν ὅμως θέλῃς, ἐγὼ ἀναλαμβάνω τὴν διαπραγματεύσιν.

— Πῶς;

— Ἴδου πῶς· ἐπιθυμεῖς ν' ἀναχωρήσης ἀπ' ἐδῶ,

καὶ ἐπειτα νὰ εἰδοποιήσης τὸν Κ. Σιμάρ ἐγγράφως περὶ τῆς ἀποφάσεώς σου. Ἐπειδὴ ὁ θεὸς σου Μ... . ἔπαθεν ἀποπληξίαν πρέπει νὰ μεταβῆς ἀμέσως εἰς Παρισίους.

— Ὁ θεὸς μου ἔπαθεν ἀποπληξίαν! ἀνέκραξεν ὠχριάσας ὁ Τεσιῆ, καὶ διατίδεν με τὸ εἶπε.

— Διότι εἶναι καλὰ ὅσον καὶ σὺ καὶ ἐγὼ, ἀπεκρίθη γελῶν ὁ Ἄνδρέας. Δὲν ἐννοεῖς ὅτι ἐπενόησα τὴν ἀποπληξίαν διὰ νὰ δικαιολογήσω τὴν ἀναχώρησίν σου;

— Ἐννοῶ τώρα... ὅμως καταταράχην.

— Καταταράχης ὡς κληρονόμος. Μετὰ τὴν συνομιλίαν αὐτὴν μετέβησαν καὶ οἱ δύο εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Κ. Σιμάρ, ὅστις μαθὼν τὸ ἀπροσδόκητον αἴτιον τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ γαμβροῦ του, ἔξυσε τὸ ὠτίον του καὶ εἶπε πρὸς τὸν Τεσιῆ·

— Ἄφες αὐτὰ ἡ Κ. Ρενιῶ με διηγήθη τὰ διατρέξαντα· μήπως τὰ ἐνθυμήσαι ἀκόμη; Πῶς συνέπεσαν ἡ ἔξαφνος ἀσθένεια τοῦ θεοῦ σου;

— Ὅπως ἔξαφνοι εἶναι ὅλοι αἱ ἀποπληξίαι, ὑπέλαβεν ὁ Ἄνδρέας.

— Ἐλα, ἔλα! ἐπανελάθεν ὁ γέρον· ἂς τὰ λησμονήσωμεν. Γνωρίζεις τὸν χαρακτήρα τῆς κόρης μου· ἔχει ἀξιολογώτατην καρδίαν, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἦσαι συγκαταβατικὸς εἰς τὰς μικρὰς τῆς ἀνυπομονησίας.

— Μικρὰς! ἀνέκραξεν ὁ Τεσιῆ, εἰς τὸν ὅποιον ὁ φίλος του ἐπέβαλε διὰ νεύματος σιωπῆν.

— Φαντάσου, Κ. Ἄνδρέα, εἶπεν ὁ γέρον, ὅτι καὶ οἱ δύο εἶναι πικιδία. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι ἡ Οὐρανία εἶναι παραχαδεμένη· ἀλλὰ καὶ ὁ φίλος σου ἔχει τὴν κεφαλὴν ὀλίγον θερμὴν. Καὶ ἐνῶ ἀνταγῶνται πολλὰ, ὅλην τὴν ἡμέραν μαλλόνουν. Ἐλα, Τεσιῆ, μὴν εἶσαι μνησικακός· ἡ Οὐρανία εἶναι μόνη· ἂς ὑπάγωμεν νὰ φιλιωθῆτε.

Ἄλλ' ὁ Ἄνδρέας, ἰδὼν ταλαντευόμενον τὸν φίλον του καὶ ἔτοιμον ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Κ. Σιμάρ, ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπεμβῇ, καὶ εἶπε·

— Σὰς βεβαίω, κύριε, ὅτι ὁ Ἀριστείδης δὲν ἐνθυμεῖται πλέον τὰ περασμένα· ἔχει τὸν νοῦν του μόνον εἰς τὸν θεὸν του.

— Λοιπὸν δὲν εἶναι ἐφευρέσεις σας ὅ,τι με εἴπετε;

— Ἐφευρέσεις! ἀνεφώνησεν ὁ Ἄνδρέας ὡς ἂν προσεβλήθη. Ἐγὼ, κύριε, ἔφερα τὴν εἰδήσιν, καὶ ἠθέλησα νὰ τὴν κοινοποιήσω εἰς αὐτὸν μετὰ τὸ γεῦμα.

— Τὸν Κ. Μ... . τὸν γνωρίζω, εἶπεν ὁ Σιμάρ· ὕψηλός, λιγνός, με τοιαύτην κρᾶσιν πῶς ἔπαθεν ἀποπληξίαν; Ἐγὼ νὰ πάθω τὸ ἐννοῶ, διότι εἶμαι παχύς.

— Ὁ Τεσιῆ, εἶπε κρυφίως ὁ Ἄνδρέας πρὸς τὸν ἀρχαῖον ρουγαροπόλην, εἶναι ὁ μόνος κληρονόμος

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ἌΡΤΟΥ.

του· καὶ πρέπει νὰ σπεύσῃ νὰ ὑπάγῃ, διότι ὁ θεὸς του ἔχει πνευματικὸν καὶ ἐπιστάτριαν.

— Δηλαδή δύο χαλῆρας ἀντὶ μιᾶς! ἀνέκραξεν ὁ γέρον, οὐτινος ἐξυπνίσθη ὀλόκληρος ἡ παπαδοφοβία. Ναί ἐνθυμοῦμαι ὁ Μ... . ἦτον θρησκός, καὶ δὲν εἶναι παράδοξον ἂν μείνῃ μόνος νὰ τὸν κατορθώσῃ ὁ παπᾶς ν' ἀφήσῃ εἰς κανὸν μοναστήριον τὴν περιουσίαν του. Τρέξτε ἀμέσως, Τεσιῆ. Πρὸ πολλοῦ γνωρίζω τὸν θεὸν σου· νοῦς ἀδύνατος, ἐγκέφαλος ἐλαφρὸς, συνδρομητῆς τοῦ *Εὐαγγελικοῦ Κήρυκος*. Φύγε, μὴν χάνῃς καιρὸν.

Ὁ δὲ Τεσιῆ, ἰστάμενος ἀκίνητος καὶ σιωπηλὸς ἔστρεψε περὶ τὸ δωμάτιον τὸ βλέμμα. Ἀλλ' ὁ Ἄνδρέας, φοβούμενος τοὺς διαταγμοὺς τοῦ φίλου του, ἔλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν χεῖρα, καὶ ἀποταθείς πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην εἶπε·

— Δὲν θ' ἀργήσωμεν νὰ ἐπιστρέψωμεν, διότι θεωρῶ τὸν ἑαυτὸν μου προσκεκλημένον.

Ὁ δὲ Κ. Σιμάρ σκεφθεὶς ὀλίγον εἶπε·

— Ποῖα ἡ ἀνάγκη ν' ἀναχωρήσετε καὶ σεις; διὰ νὰ με ἀποδείξετε μάλιστα ὅτι τὸ ταξεῖδι αὐτὸ δὲν ἔχει ἄλλον σκοπὸν, μείνετε. Εἴθετε παράνομος τοῦ Τεσιῆ, σὰς φυλάττομεν ὡς ἐνέχυρον μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Δέχεσθε;

— Δέχομαι, ἀπεκρίθη ὁ Ἄνδρέας μετὰ χαρᾶς, σφίγγας ἐνταυτῷ τὴν χεῖρα τοῦ οἰκοδεσπότη.

— Σὺ δὲ, Τεσιῆ, μὴν χάνῃς τὴν ὥραν σου, εἶπεν εὐχαριστημένος ὁ γέρον· αἰωνίως ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν διαβολοπνευματικόν.

— Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ἄνδρέας πρὸς τὸν Τεσιῆ ὅτε ἔμειναν μόνον, ἰδοὺ ἐτελείωσεν ἡ φρικτὴ αὕτη ὑπόθεσις.

— Πλὴν σὺ μένεις, καὶ ἐγὼ ἀναχωρῶ· δὲν εἴχαμεν συμφωνήσει αὐτό.

— Ἐὰν θέλῃς ἔρχομαι ἀρεύκτως μαζὶ σου· ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Κ. Σιμάρ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ σὲ φανῶ χρήσιμος, νομίζων ὅτι εὐκολώτερον θὰ ἐτελείωνα ἐδῶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἀντιπρόσωπός σου.

— Καὶ ἔχεις δίκαιον, εἶπεν ὁ Τεσιῆ, φοβούμενος πάντοτε τὴν κατὰ πρόσωπον συζήτησιν· μείνε καὶ κάμε τὸ καλῆτερον.

— Μὲ δίδεις πληρεξουσιότητα;

— Καὶ ἀπόλυτον.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ Κ. Σιμάρ ἐπαιξε κύμβαλον· καὶ ὅτε ἔμαθεν ὅτι ἀναχωρεῖ ὁ μνηστήρ της, ἐκλείσθη εἰς τὸν κοιτῶνά της μὴ θέλουσα νὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ. Ἀνεχώρησε λοιπὸν χωρὶς κἂν νὰ ἰδῇ τὴν μνηστήν του.

(Ἔπεται συνέχεια.)

Ὡς καὶ σήμερον ὑπάρχουσιν ἄγριοι λαοὶ ἀγνοοῦντες καὶ τὸν ἄρτον καὶ πᾶν ἄλλο ἐξ ἀλεύρου σκεύασμα, οὕτω καὶ πάλαι κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν κατὰστασιν οἱ ἄνθρωποι ἐτρέφοντο με μόνον καρπούς.

Ἀφοῦ ὅμως ἀντικατέστησαν τὸν φερόικον βίον με σταθερὰν κατοικίαν, ἤρξαντο νὰ καλλιεργῶσι τὴν γῆν, καὶ νὰ μεταχειρίζονται σιτηρὰ τῶν ὁποίων οἱ σπόροι παρεῖχον ὑγιεῖα καὶ θρεπτικὴν τροφήν, καὶ πρὸ πάντων ἔμαθον ἀνεκτίμητόν τινα αὐτῶν ιδιότητα ὅ,τι δύνανται νὰ διατηρηθῶσι χρόνους ἄνευ φόβου φθορᾶς. Ἡ πατρὶς τῶν σιτηρῶν ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκαλλιεργήθησαν πρῶτον οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη ἡ καλλιέργεια αὐτῶν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Κατ' ἀρχὰς ἐτρέφοντο οἱ σπόροι εἰς τὴν φυσικὴν τῶν κατὰστασιν, ἀκολούθως ἐλειοτριβήθησαν μεταξὺ λίθων, μετὰ ταῦτα ἀνεμίχθησαν μετ' ὕδατος, καὶ ἡ μάζα ἐξηπμίσθη διὰ τῆς ζέστης, τὸ δὲ πολτώδες μίγμα ἐξηπμίσθη εἰς τὸν ἥλιον ἢ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ πρὸς διατήρησιν ἐψήθη ἐπὶ θερμῶν λίθων. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς τοῦ ἄρτου ἐγένετο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ Μωϋσέως. Ὅτι ἐξετιμήθησαν εἰς ἄκρον ἡ εὐεργεσία τῆς καλλιέργειας τοῦ σίτου καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ ἄρτου εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἐξάγεται ἐκ τῶν μύθων τῶν ἀρχαιοτέρων ἠθῶν καθ' οὓς ἅπαντα τὰ ἔθνη ἐλάτρευον ὡς θεοὺς τοὺς ἐφευρέτας τοῦ ἄρτου, καὶ ἡ λατρεία τῆς Ἰσίδος καὶ τῆς Δήμητρος, τοῦ Τριπτολέμου καὶ τοῦ Εὐάνδρου ἐγένετο, διότι ἐθεώρησαν αὐτοὺς ὡς εἰσάγαγοντας τοὺς δημητριακοὺς καρπούς. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἰταλίας δὲν ἐγνώρισαν ἄρτον ἐψημένον ἐν κλιβάνοις, ἀλλ' ἐτρέφον πολτώδη μάζαν ἐκ χονδρῶν κροπανισμένου σίτου ἐν εἰδεί πόλτου, καὶ τὴν τροφήν ταύτην ὠνόμασαν *Alica*. Μόλις ἐπὶ Νουμά ἐλειοτριβήθησαν οἱ κόκκοι ποτὲ μὲν ἐν ἰγδίαις, ποτὲ δὲ διὰ χειρομύλου καὶ ἐφρύχθησαν.

Ἡ ἐπινοήσις αὕτη ἐθεωρεῖτο τότε λίαν σπουδαία, ὥστε ὁ Νουμάς διέταξε καθ' ἕκαστον χρόνον τελετὴν τινα. Εἰς τὴν Αἴγυπτον κατασκευάζων κατὰ τὰς ἀρχαιοτέρας εἰδήσεις τῶν Ἰουδαίων ὁ ἄρτος ἐκ κριθῆς, καὶ ἡ μάζα ἐψησμένη ἐν κλιβάνοις ὠνομάσθη *Κιλλαστὶς*· ἐκεῖθεν μετέβη ἡ χρῆσις ἐψησμένης κριθῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ὠνόμασαν τὸν οὕτω τελειοποιηθέντα ἄρτον, — Ἄρτον, ἔδωσαν εἰς αὐτὸν στρογγύλον σχῆμα, καὶ τὸν διὰ μίαν καὶ μόνην ἡμέραν ὠνόμασαν *Φολνικα*, ἐνῶ ἄρτος μεγαλητέρου σχήματος ὠνομάσθη *Τριχοίκικος* καθὼς καὶ ἕτερόν τι σκεύασμα ἐν εἰδεί πέμματος ὠνομάσθη Ἄλφριτα καὶ ἄρτος κατασκευασμένος προσθήκα

ἐλαίου, οἴνου, γάλακτος καὶ πεπέρεως ἦτο γνωστὴ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλεξανδρινὸς ἄρτος.

Ἄν καὶ ἐγνώριζον οἱ Ἕλληνες τὸν πρὸς ἐψησιν κλίθεον καλούμενον «ἴπνον», ὅμως ἐπροτίμησαν σιτηρὰ ἀγγεῖα, οὗ ἕνεκα διέκριναν δύο εἶδη ἄρτου, τὸν Κλιθάντινον καὶ τὸ Σποδίτινον. Εἰς τὰς τελευταίας τῶν Διονυσίων περιέφερον πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου ὡς ἐφευρετὴν τῆς ἐψήσεως μεγάλους ἄρτους. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα 470 ἔτη π. Χ. ἡ γνώσις τῆς ἐψήσεως τοῦ ἄρτου διεδόθη εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου ὑπῆρξαν εἰς τὴν Ρώμην πλείονες τῶν τριακοσίων δημοσίων κλιθάνων πρὸς ἐψησιν ἄρτου. Ὁ ἐν Ρώμῃ κατασκευαζόμενος ἐκλήθη panis, διότι ἐνόμιζον τὸν Πῆνα ἐφευρετὴν τοῦ ἐψημένου ἄρτου (1).

Κατὰ τὰς ποικίλας προσθήκας καὶ κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ἀλεύρου ὑποδιερέθη ὁ ἄρτος εἰς διάφορα εἶδη· οὕτω διέκριναν λευκὸν ἄρτον ὀνομαζόμενον panis siliginus, μέλαινα ἄρτον διὰ πτωχούς καὶ διὰ δούλους ὀνομαζόμενον panis plebejus, ἄρτον ἐψημένον ἐν κλιθάνοις panis furnaceus, ἄρτος ἐψημένος εἰς σιδηρὰ ἀγγεῖα panis artopticus, ἄρτος κατασκευασμένος διὰ ταχείας θερμάνσεως, panis spensticus, ἄρτος ἀραιὸς καὶ ἐλαφρὸς, panis aruaticus καὶ τέλος ἰδιαίτερον εἶδος τὸν ὁποῖον ἔτρωγον ὡς προσφάγιον μετὰ τοῦ δαίπνου μετ' ὀστρέων, panis ostrearius. Ἐκτὸς τούτου ἐγνώρισαν καὶ τὸ σήμερον καλούμενον παξιμάδι ὑπὸ τῶν ναυτικῶν (2). Ἀπὸ τοῦ Ρωμαίου ἐμαθον οἱ Γάλλοι τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς καὶ ἐψήσεως τοῦ ἄρτου, τελειοποιήσαντες τὴν κατασκευὴν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ζύθου προσθήκη τῆς ζύμης. Ὁ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἕκτινος σίτου ὀνομαζόμενος far ἐψημένος ἄρτος ἦτον σπογγώδης καὶ εὐχυμος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαιωνοῦ ἐγενικεύθη παρὰ τοῖς γερμανικοῖς ἔθνεσιν ἡ χρῆσις τοῦ ἄρτου· ἐνθ' ἕως τότε ἔτρωγον πολτώδη μάζαν ἐξ ἀλεύρου μεθ' ὕδατος καὶ γάλακτος.

Μέχρι τοῦ 17 αἰώνου δὲν ἐγνώριζεν ἐν Σουηδία ὁ κοινὸς λαὸς ἄλλον ἄρτον, παρὰ μάζαν ἐξ ὕδατος καὶ ἀλεύρου ἐλαφρῶς ἐψημένην. Αἱ διαφοροὶ εὐρωπαϊκαὶ φυλαὶ δὲν τρώγουσι μέχρι τῆς σήμερον τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἄρτον. Ὁ Γάλλος τρώγει πρὸ πάντων ἄρτον ἐκ σίτου, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει pain blanc· εἰς τὰς ἐπαρχίας τρώγουσιν ἡμίλευκον ὀνομαζόμενον pain bis blanc. Οἱ Ἄγγλοι καθὼς καὶ οἱ τῶν μεσημβρινῶν κλιμάτων κάτοικοι τρώγουσιν ἄρτον ἐκ σίτου, ἐνθ' αἱ πλείεσται φυλαὶ τῆς Γερμανίας ἐκ σικάλως.

Σ. ΔΑΝΔΕΡΕΡ.

(1) Κατὰ τὸν Ἀθήναϊον οἱ Μεσοῖοι ἐκάλεον τὸν ἄρτον Πανὸν καὶ τὴν πλησμονὴν Πανίαν (Βιβλ. Γ', 76)· ἐκ τούτου ἔρα καὶ τὸ λατινικὸν panis. (Σημ. Πανδ.)

(2) Περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἄρτου, ἀνάγνωθε: τὸν Ἀθήναϊον, Βιβλ. Γ', 74—83, Σ. Π.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Ἡ παρατιθεμένη ἱκετήριος ἐπιστολὴ ἐστάλη τὸ 1735 ἔτος ὑπὸ τῶν κατοικῶν Μεσολογγίου πρὸς τὸν διοικητὴν Ζακύνθου· εἶναι δὲ περιεργὸς διότι ἐξελέγχεται δι' αὐτῆς ἡ ἄκρα ἀναληθία τῆς ἐξουσίας περὶ τὴν προστασίαν τῶν χριστιανῶν αὐτῆς· ὑπηκόων τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἐξ ἀνάγκης ὠκειοποιούντο οὗτοι τοῦ διορίζοντος προξένου· ἡ ἀδυναμία ἢ ἡ ἀδιαφορία τῆς Ἑνετικῆς ἐξουσίας περὶ τὴν τιμωρίαν τῶν πικρατεπομένων Ζακυνθίων, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἐπικρατοῦσα ἀμάθεια ἐν Μεσολογγίῳ, ὅπου μετὰ τινὰ ἔτη, τὸ 1760, κατέστη καὶ ἡκμασεν ἡ παλαμικὴ σχολή, ἀξιολόγους παρασχούσα κερπούς. (1)

Ὁ διορισμὸς προξένων ὑπὸ ἰδιωτῶν δίδει ἡμῖν ἀφορμὴν νὰ παρενδύωμεν ἐνταῦθα ἀνάλογόν τι ἄλλο, ὅπερ ἐμάθομεν ἐπεξερχόμενοι τὸν κώδικα τοῦ ἐν Καίρῳ πατριαρχείου τῶν ὀρθοδόξων, τὸ ἐξῆς: Οἱ ἐν Λιβόρνῳ Ἕλληνες οἰκοδομήσαντες ἐκκλησίαν ὑπέταξαν αὐτὴν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (Πατριάρχης δὲ ἦν τότε Ματθαῖος τὸ ὄνομα) δι' ἀναφορᾶς, ἧς ἰδοῦ ἡ ἀρχὴ· «Γνωστὸν οὖν ἔστω τῇ ὑμετέρᾳ Μακροθύτῃ ὅτι ἡδὴ οἰκοδομήσαμεν εἰς τὸ ἀρράγχι· θεμέλιον τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνομένου Θεοῦ ἐλευθέρου οἰουδῆποτε νοουμένου αἰρετικῶς ζυγοῦ, καὶ ὅλως προσηλωμένην καὶ ἀποβλέπουσαν εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀγιοτάτης ἀποστολικῆς, καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τῆς γνησίας ἡμῶν μητρὸς κλ.» Τὴν ἀναφορὰν ταύτην γεγραμμένην τὴν 4 Μαΐου 1762, ὑπογράφουσιν εἰκοσιδύο, καὶ πρῶτος μετὰ τὸν ὁ «Χατζῆ Δημήτριος Μαρινάκης καὶ πρέσβυς τῆς Ἀλλυζέρης.»

Κατὰ τὴν τύπωσιν τῆς ἀναφορᾶς τῶν Μεσολογγιτῶν ἐτηρήθη ἡ αὐτὴ ἀνορθογραφία· ἔχοντες δὲ στίξως ἐπ' αὐτῆς σπάνιον που ὑπάρχει.

Ἐξοχώτατε γαληνότατε ἐξελεγεσίμῃ αὐθέντῃ αὐθέντῃ Καπητᾶρ Γενεράλε τῆρ σὴν γαληνότητα δουλικὸς προσκυνοῦμεν

† ἡ φύμη καὶ κλοκαγάθηκα τῆς καλοσίνης καὶ εὐεργεσί τῆ σῆς Γαληνότιτος ἔστοντας νὰ τρέχει καὶ νὰ πετᾷ ὡς πτεροῦγες καὶ νὰ κυριτεταί με χῆλια στόματα εἰς ὄλον τ' κόσμον εὐθασε καὶ εἰς τὰ ἐδικὰ μας μέρη οἱ ὅποιοι ἀοκνος καὶ ἀενναως δεομεθα καὶ παρακαλοῦμε κύριον τὸν Θεὸν νὰ διὰ φηλάτη τ' σὴν γαληνότητα ἀγῆα καὶ ἀνωτεραν

(1) Ὁρα Πανδ. τόμ. ΙΓ', σελ. 427 καὶ τόμ. ΙΖ', σελ. 390.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΙΟΝ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΗ ΟΥΓΟΛΙΝΟΥ (1).

Τὸ στόμα του ἀντισήκωσε ἔφ τὴν ἄγρια τὴν τροφή, Σφουγγίζωντάς το ἔς τὰ μαλλιά, ἔς τὴν ἄθλια κε- [φάλη]

Ποῦ ὀπίσω μὲ τὰ δόντια του εἶχε καταξασχίσει· Κι' ἐπειτα ἀρχίνησε πικρὰ σὺ θέλεις ν' ἀρχίνηση Ἡ πονεμένη μου ψυχὴ νὰ εἰπῆ τὰ βάσανά μου Ἀπαλισμένης συφορᾶς, ποῦ σφίγγει τὴν καρδιά μου, Στοχάζωντάς τη μοναχὰ, προτοῦ νὰ τὴ μιλήσω· Μ' ἂν ἡ φωνὴ μου θῆν' σπορά, κμμία δὲν θ' ἀφίσω· Για νὰ καρπίση ἀτιμιά ἔς τὸν κλέφτην ὅπου τρώγω· Ὁ ἄρχεται ἡ κλάψα ἀδελφωτὰ μαζῆ καὶ μὲ τὸ λόγο. Πῶς ἔκαμες γιὰ νὰ ἐμπῆς, ποῖο εἶναι τ' ὄνομά σου, Δὲν ξέρω, ἀλλὰ Φλωρεντινὸ σὲ δείχνει ἡ λαλιά σου. Ἐγὼ Οὐγολίνος ἦμουνα, ἐσὺ πρέπει νὰ ξέρης, Καὶ τοῦτος ὁ ἀλιτήριος, ὁ Πίσκοπος Ρουγέρης.

Τώρα σοῦ λέω πῶς βρίσκομαι ἐγὼ τόσο κοντά του, Δὲν εἶναι χρεῖα νὰ σοῦ πῶ γιὰ τὰ καμώματά του, Για τ' ἄτιμους του στοχασμούς, ἔς τὴν πίστι προ- Τὸ πιάσιμό μου, θάνατο, αὐτὰ δὲν εἶναι χρεῖα [δοσία, ἔκείνο ποῦ δὲ θέκουσε ἔς τὴ γῆ τοῦ ἀπάνου κόσμου Πῶς ἰστάθηκε ἀπάνθρωπος σκληρὸς ὁ θάνατός μου. Ὁ ἀκούσης, καὶ θε νὰ μοῦ πῆς ἂν μ' ἐβλάψε ἡ ὄχι Ἄφ' τῆ μικρῆ τῆς φυλακῆς στενὴ τρυπούλα πῶχει, Καὶ πῶχει τ' ὄνομα ἀπὸ μὲ, τῆς Πείνας τ' ὄνο- [μά της,

Ποῦ πρέπει κι' ἄλλοι νὰ κλεισθῶν ἔς τὰ μαῦρα σω- [θικά της,

Πολλὰ φεγγάρια εἶχα ἰδεῖ, ἀφ' τῆ στενὴ θυρίδα Πρὶν κάμω τὸ καὶ ὄνειρο, ἔς τὸν ὕπνο μου ποῦ εἶδα, Ὁπου τὸ μέλλον μοῦδειξε ἔς τὰ μάτια ἐμπροσά μου. Ἄρχων μεγάλος φάνετο αὐτὸς ἔς τὰ ὄνειράτά μου,

παντὸς ἀνιχνῶ καὶ πονιρῶ συναντιματός. καὶ νὰ τῆς χαρίζη πάντοτε τὴν κατ' ἐχθρῶν νίκη καὶ τρόπικα. Θέλης ἡξέυρης τζελεντισίμῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῆλα τὰ δικά μας ἐρχονται πάντοτε αὐτοῦ εἰς τὸ νισίον τὸ ἐδικὸ σὲς φέρνοντας τὰ ἀναγκαῖα διὰ σοτηρία καὶ βοήθιαν τῶν νησιῶν σας καὶ οἱ σουδιτίσας αὐτοῦ ἄλους δέρναν ἄλους ἡβρίζουν καὶ ἀλόνον τὸ δίκιον κρατοῦν καὶ τοῦτο κἀνον διὰ μὴν εἶναι κανένας Κονσολας καὶ ἐπιτροπος καὶ κυβερνήτης τῶν τουρκομεριτῶν αὐτοῦ εἰς τὴν περιφορὴν Ζακύνθου διὰ νὰ κυτὰ τὸ δικεδνμα διὰ τοῦτο ἡμεῖς μοικρὶ καὶ μεγάλοι τ' παρακκλουμεν νὰ μὰς δόσης ἀνήτανε βολετός διὰ κόνσολο καὶ κυβερνήτη μας τὸν σιὸρ Κόντε Φραντζεσκο ἐπονομαζόμενον Ρώμα διὰ νὰ ἐπιτηρᾷ τὸ δικεδνμα νὰ τὸ προσφέρῃ ὅταν εἶναι χρεῖα ὀμπρός εἰς πᾶσα πομπλοικο ραπρεζενταντε κατὰ πὸς π χρεῖα τὸ φέρι καὶ ὁ κερὸς διὰ νὰ λαβονομεν τὸ δικεδν μας τὸν ὀπιον σουδιτον σου καὶ ἄρχοντα τ' παρακκαλοῦμεν νὰ μὰς τὸν ψηφίσης καὶ νὰ τὸν φανερὸσης εἰς ὄλον τὸ νισίον τῆς Ζακύνθου πὸς ἀπὸ τὴν σήμερον εἶναι ἐπιτροπος καὶ Κόνσολος τ' τουρκομεριτῶν ὁ ἄνθεν Ρώμας διατὶ ἡμασε θέβση εἰς αὐτὸν πὸς τὸ δικεδν μας καὶ ἡ πραγματίες μα εἶναι σιγούραι ὀπὸταν ταις γιλομεν ἡ ταις ἀφίσουν οἱ καραθοικίρη μας εἶναι ὀσάν νὰ ταις ἤχαμεν εἰς τὰ χέρια μας διατὶ ἐτοῦτος ὁ ἄρχοντας ἔχει ἕνα καλὸν ὄνομα ὀμπρός εἰς ὄλους τοὺς χριστιανούς τοῦ τὸπουμα καὶ εἰς ὄσους τὸν γνωρίζουν καὶ τοῦτο το φανερὸνον ἡ καρικαις ὀπου ἔλαβεν ἀπὸ τ' πατρίδα του καὶ ὄλοι ἔμειναν ευχαριστιμένη καθὸς τὸ μαρτιροῦν μὲ τὸ στόμα τους καὶ ἄνταν τρόπος τὸν ἤθελαν νὰ εἶναι παντοτε καὶ τοῦτο τὸ ἡξέυρομεν ὄλοι μας διατὶ πρατιγάρομεν μὲ τὰ ζιλά μας αὐτοῦ διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τ' σὴν γαληνότητα νὰ τὸν ψηφίσης ὡς ἀνωθεν καὶ ἂν δὲν θέλιση νὰ λάβῃ ἐτοῦτο τὸ θάρος διατὶ εὐρίσκειται μοναχὸς τ' προσκυνόμεν καὶ τὴν παρακαλοῦμεν νὰ τὸν προσταξῆς νὰ τὸ λάβῃ, καὶ διὰ τοῦτην τὴν καλοσῆνη ὀπου θέλης μὰς κάμης κυριος ὁ θεὸς θέλει τ' δόση ζοὴν πολλὴν καὶ τημὴν καὶ ἀξίαν περισσοτέραν καὶ τὴν βασιλίαν τῶν οὐρανῶν ὀροεᾶν ταῦτα μὲν καὶ παλὴν τὴν προσκυνόμεν

4735 Σεπτεβῶ. 16 μισολόγγιαι

τηςσς Γαληνότιτος δούλοι

μισολογγιτῆταις (1)

(1) Τὸ ἔγγραφο τοῦτο ὑπάρχει εἰς χεῖρας τῆς οἰκογενείας Ρώμα ἐν πρωτοτύπῳ· πιθανῶς δὲ τὸ ἕτερον πρωτότυπον εὐρίσκειται ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Ζακύνθου, ἔτε ἀποσταλὸν πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν.

(1) Ὁ Κόμης Οὐγολίνος Δὲ Γεραρδέσκης ἀπὸ τὴν Πίζα, ἀφοῦ ἔγινε κύριος τῆς Πίζας μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Ρουγέρη τῶν Οὐβαλδίνων, Ἀρχιεπισκόπων αὐτῆς τῆς χώρας, ἀρπάχωντας τὴν ἐξουσίαν τῆς Πίζας μετὰ προδοσίαν ἀπὸ τὸν κριτὴ Νίνο τῆς Γαλιούρας τῶν Βισκόντων, ἂν καὶ ἦταν παιδί μιανῆς θυγατέρας του, ἐπρεδῆθη μετὰ τὴν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἀρχιεπίσκοπο, ὁ ὁποῖος ἔκαμε νὰ πιστεύσῃ ἡ λαὸς ὅτι ὁ Κόμης Οὐγολίνος ἐπρόδωσε τὴν Πίζα καὶ ἐπαράδωκε τὰ φρούρια τῆς εἰς τοὺς Φλωρεντικούς καὶ Λουκαίους, εἰς τρόπον ὥστε σὲ μία ἐξαγρία τοῦ λαοῦ ἐκλείσθη τὸν Κόμη Οὐγολίνο μετὰ δύο του παιδία καὶ μετὰ δύο του ἀνηψίδια, καὶ τοὺς ἐκάμαν νὰ πεθάνουν τῆς πείνας εἰς ἕνα Πύργον, ποῦ ἀπὸ τότε κρᾶζεται «ὁ Πύργος τῆς Πείνας». Ὁ ποιητὴς διηγᾶται πῶς εὗρεκε τὸν Κόμη Οὐγολίνο εἰς τὴν Κέλασι εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν προδοτῶν, ἐνθ' ἔτρωγε τὴν κάραν τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Ρουγέρη ποῦ τὸν ἐπρόδωσε, καὶ ἐκαὶ διηγᾶται αὐτὸς τοῦ δάντε τὸ ὄνειρο ποῦ εἶδε μίση ἔς τὴ φυλακῆν τοῦ πρὶν πεθάνῃ, καὶ τοῦ περιγράφει τὴν τρομαρὴ σκηνὴν τοῦ θανάτου του καὶ τῶν παιδιῶν του ἀπὸ τὴν πείνα.

Ἐκυνηγοῦσε ἔς τὸ βουνὸ τὸ λύκο, τὰ παιδιὰ του
Σ' ἐκεῖ τὸ μαῦρο τὸ βουνὸ ὁποῦ μὲ τῆ σκιά του⁽¹⁾
Πίττα καὶ Λούκα κρύβονται, μ' αὐτὸ εἶναι χωρισμένες.
Μὲ σκύλες γλήγορες, λυγνὲς καὶ ἀξιωματημένες.
Γουαλάνδη ἔστειλε ἐμπροστὰ ἐμπροσθοφυλακὴ του,
Καὶ τὸ Σισμόνδη, Λάνφραγκα, αὐτοὶ ἦταν κυνη-
γοὶ του⁽²⁾

Σὲ λίγο τρέξιμο μικρὸ, οἱ τρισδυστιχισμένοι,
Κεῖς ὁ πατέρας-μὲ τὸ υἱὸς, ἐδείχταν κοπιασμένοι.
Μοῦ ἐφάνετο πῶς τοῦχανε μὲ δόντια τροχισμένα,
Σ' ἐκεῖνους τοὺς μαῦρους τὰ πλευρὰ, ὅλα καταστι-
σμένα.⁽³⁾

Σὰν ζῦπνησα, τί ἄκουσα! ὅτι γλυκοχαράζει,
Σ' τὸν ὕπνο κάθε μου παιδί, ποῦ ἦταν μαζί, νὰ
κράζῃ.

Νὰ κλαίῃ, νὰ ὄνειρεύεται, νὰ θέλῃ τὴν τροφὴ του,
Ψομί ἔς τὸν ὕπνο τ' ἄχαρο, ζητοῦσε ἢ φωνὴ του.
Πολὺ σαλτηρὸς θὲ νᾶσαι σὺ, αὐτὸ ἂν δὲ σ' ἀγγιᾶ,
Στοχαζώντας τί δυστυχιὰ ἔς ἐμένα προμηνάει.

Κι' ἂν εἰς αὐτὸ τὰ μάτια σου δὲν εἶναι θολωμένα,
Σὲ ποῖον ἄλλη δυστυχιὰ νὰ κλαῖν εἶν μαθημένα.⁽⁴⁾
Εἶχαν ζυπνήσει τὰ παιδιὰ, κ' ἡ ὥρα κοντολογοῦσε,
Τοῦ φαγητοῦ—γιὰ τ' ὄνειρο καθέναν ἀδημονοῦσε.⁽⁵⁾

Κι' ἐγὼ ἄκουσα τὸ κλειδωμα τοῦ πύργου ἀπὸ κάτω,
Τὰ κῦτταξα ἔς τὸ πρόσωπο μὲ μία σιγὴ θανάτου.
Ἐγὼ δὲν ἐκλαιγα, ἐγὼ, πέτρά γεινε ἢ καρδιά μου,
Κι' ὁ Ἀνσέλμος μου μὲ ἐκράζε' πῶς εἶναι ἡ θωρία
σου,

Πὲς μου, πατέρα, πέσμουντο, τί ἔχει ἡ καρδιά σου;⁽⁶⁾
Δὲν δάκρυσα, δὲν μίλησα ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα,
Οὔτε τὴ νύκτα, ὡς ποῦ λαμψὲ ἢ ἥλιος ἔς τὸν αἰθέρα.
Ἄλλ' ἄμα ἐμπῆκε λίγο φῶς ἔς τὴ μαῦρη φυλακὴ μου,
Κ' εἰς τέσσερα προσώπατα τὴν εἶδα τὴ μορφή μου.
Ἀπελπισιά! τὰ χέρι μου τὰ δύο τὰ δαχτύλα,
Κι' ἐκεῖνα ποῦ λογιάσανε πῶς τό κανα νὰ φάω.
Μὲ μίας σπηκωθήκανε, πετάχθηκαν ἐμπρός μου,
Μοῦ λένε' ἐδείξες σ' ἐμὰς ἐσὺ τὸ φῶς τοῦ κόσμου.
Γιὰ φάγε ἀπὸ ταῖς σάρκαις μας, ποῦ ἐπλασε, καὶ
φθάνει,

Αὐτὸ, ναι, αὐτὸ λιγώτερο, ἐμὰς θὲ νὰ πικράνη.
Ἐμείνα τότε ὁ δυστυχὴς, χωρὶς νὰ τοὺς μιλήσω,
Δὲν ἤθελα μὲ τὴ λαλιὰ τὸ πόνου τους ν' αὐξήσω.
Δύο μέρες ἐμεῖς μείναμε, ἔς τὴν πίκρα τῆς σιωπῆς,
Γιατί, ὦ γῆ, δὲν ἀνοιγες, ἐμὰς νὰ καταπιῆς!
Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐφθάσαμε, ἔς τὴν τέταρτην ἡμέρα

(1) Τὸ βουνὸ τοῦ Ἁγ. Ἰουλιανοῦ ποῦ κεῖται μεταξύ Πίττα καὶ Λούκας, τὸ ὁποῖο ἂν ἔλειπε, ἤθελε φαίνονται ἀπὸ τῆ μία ἔς τὴν ἄλλη χώρα οἱ πύργοι τους, ἐπειδὴ δὲν εἶναι παρὰ δώδεκα μίλια μακριὰ.

(2) Ὁ Γουαλάντης, ὁ Σισμόνδης καὶ ὁ Λανφράγκης, εὐγενεῖς οἰκογένειαι τῆς Πίττα ἐνωμένες μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ρουγέρη ἐναντίον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Γεραρδέσκων.

(3) Τὸ λύκο καὶ τὰ λυκόπουλα ἐννοεῖ τὸν Οὐγολίνου μὲ τὰ παιδιὰ του.

(4) Ἀποστροφή τοῦ Οὐγολίνου πρὸς τὸ θάνατον.

(5) Ἄλλ. κάθε παιδί δὲν ἐπερίμενε τὸ φαγητὸ, στοχαζόμενον πῶς ἔ' ἀληθῆς τ' εἶσεν ποῦ εἶδε.

(6) Ὁ Ἀνσέλμος, ἕνα ἀπὸ τὰ δύο ἀνεψιῖδες τοῦ Οὐγολίνου, καὶ τὰ ὁποῖα τὰ κράζει ὅλα παιδιὰ του, ἐξ αἰτίας τῆς μικρῆς τῶν ἡλικίας.

Ὁ Σάδης λειποθύμησε, καὶ πέφτωντας Πατέρα,⁽¹⁾
Μοῦ ἐφώναξε, πατέρα μου, γιατί δὲ μὲ βοηθᾶς,
Κ' ἐδῶ κοντὰ μου ἔπεσε, κ' ὅπως ἐμὲ κυττάς,
Ἔτσι τὴ εἶδα τ' ἄλλους τρεῖς νὰ πέσουν ὅλοι κάτω,
Μέσα ἔς τὴ πέμπτη κ' ἔκτινε ἡμέρα τοῦ θανάτου.
Δὲν ἔβλεπα, ἤμουν τυφλὸς, κ' ἐπάνω ἔς τὰ κορμιά
[τους,

Νὰ παπατεύω ἀρχίνησα, καὶ μὲ τὰ δνόματά τους
Δύο μέρες τὰ κράξα πικρὰ, ἀφοῦ ἤχαν ξεψυχήσει,
Ἀλλὰ τὴ θλίψι ἐμπόρεσε ἢ πείνα νὰ νικήσῃ.⁽²⁾
Ἄφ' εἶπε αὐτὸ, μὲ ὄμματα θολὰ κ' ἀγριωμένα,
Τὴ μαῦρη κἀρα ἄρπαξε μὲ δόντια τροχισμένα.

Καὶ τὰ μπηξε ἔς τὸ κόκκαλο, χωρὶς νὰ τῆς τὰ
[βγάλλῃ,
Μὲ δύναι κ' ἀφ' τοῦ σκυλιοῦ, πολὺ πηλεῖο μεγάλη.

Ἄχ! Πίττα, σὺ, ἀτιμιά, ποῦ εἶσαι, τῶν ἀνθρώπων,
Ὅπου τὸ Σὶ ἐκεῖ ἤχει ἔς τὸν ὠμορφόν τους τόπον.⁽³⁾
Τὴν τιμωριά, ποῦ σοῦ ἔπρεπε, οἱ γείτονές σου ἀρ-
Νὰ σοῦ τὴν κάμουνε καλὰ μαζί ἄς κινήθουνε. [γοῦνε,

Κεῖα τὰ νησιὰ, ἢ Γόργωνα, καὶ ἢ Καπράγια ἀκό-
μα,⁽⁴⁾
Κι' ἄς φράζουνε τὸν Ἄρνο σου, κ' ἡ δυὸ μέσα ἔς τὸ
[στόμα,

Μὲ τὴ πλημμύρα τοῦ νεροῦ, ποῦ ἀπάνου θὰ σοῦ
[βίξῃ,
Ὅλους τὸ ἀνθρώπους ὅπου κλεῖς, ὅλους νὰ σοῦ τῆ
Γιατί ἂν λόγος ἔτρεχε, ὁ Κόμης Οὐγολίνος, [πνίξῃ.
Πῶς σοῦκαμε τὴν προδοσιὰ ἔς τὰ φρούριά σου ἐ-
[κείνος

Δὲν ἔπρεπε καὶ ἔς τὰ παιδιὰ, τὸ πάθος σου νὰ βγά-
[λλῃς,
Κι' εἰς ἕνα τέτοιον σταυρὸ κ' ἐκεῖνα νὰ τὰ βάλῃς.
Ὡ νῆα Θήβα! τᾶκανε ἢ νεῖα τους ἡλικία,⁽⁵⁾

Ἄθῶα, ἀμεμπτα, καλὰ, ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ,
Τὸν Οὐγουτσιόνος, Βρίγατα, χωρὶς σ' ἐσὲ νὰ φταῖ-
[νε,⁽⁶⁾
Καὶ τὸ ἄλλους δυὸ ποῦ οἱ στίχοι μου οἱ παραπά-
[νου λένε.⁽⁷⁾

(1) Ὁ Σάδης, ἕνα ἀπὸ τὰ δύο παιδιὰ τοῦ Οὐγολίνου.

(2) Αὐτὸ ἐννοεῖ τὸ πικρὸ τέλος, ποῦ ἔλαβε ὁ Κόμης Οὐγολίνος, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε, ὅταν τὰ παιδιὰ του, ἀπὸ τὴν πείνα, ἂν καὶ ἡ θλίψι του δὲν ἦταν μικρή.

(3) Ἐννοεῖ τὴν Ἰταλίαν, τὸν ὠμορφὸν τόπον, ὁποῦ τὸ Ναι τοὺς εἶναι Σι.

(4) Ἡ Καπράγια καὶ ἡ Γόργωνα εἶναι δύο νησιὰ τῆς Τυρρηνικῆς θάλασσας, κοντὰ ἔς τὴς ἐκβολῆς τοῦ Ἄρνου ἔς ἐκεῖνης τῆ θάλασσα.

(5) Ὀνομάζει ὁ ποιητὴς τὴν Πίττα, νῆα Θήβα, γιατί ἔτσι καὶ ἐκεῖ ἐχρῆθηκε αἷμα πολιτῶν ὁποῦ οἱ πρῶτοι κάτοικοι ποῦ ἐγεννηθήκανε ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ δράκοντα, ὁποῦ τὰ ἔσπερε ὁ Κόμης, ἀναμεταξύ τους ἐσκοτώθηκανε τὸν Πενθία τὸν ἐσκοτώσανε ἡ μάνα του καὶ ἡ ἀδελφάδης τῆς ὁ Μάμας ἐσκοτώσε τὸ Λιάρχο, ὁποῦ ἦτανε παιδί του ὁ Ετσεολῆς μὲ τὸ Πολυνίκη ἀδελφοὶ ἐσκοτώθηκανε ἀπὸ λαίμαργιαν νὰ βασιλεύσουνε κλπ.

(6) Ὁ πρῶτος ἦτανε υἱὸς τοῦ Οὐγολίνου καὶ ὁ δεύτερος ἀνεψιὸς του.

(7) Ἄλλ. τὸ Γάδο καὶ τὸν Ἀνσέλμο.

ΣΗΜ. ΠΑΝΑ. Τὸ ἀνωτέρω Επεισόδιον μεταφράσθη ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ τοῦ Κ. Φ. Καρρέρ, ἐκ τῆς λγ' ἡδῆς τῆς θείας Κωμωδίας τοῦ Δάντη.